

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра теорії та практики перекладу
(назва кафедри)

ДО ЗАХИСТУ ДОПУЩЕНА

Зав. кафедрою _____
(підпис)

к.ф.н., доц. Чуча П.О.
(Науковий ступінь, вчене звання (прізвище та ініціали))

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОР
(НА МАТЕРІАЛІ СЕРІАЛУ “БРІДЖЕРТОНИ”)

Виконав
ст. гр. Ф-112М

(підпис)

Д.В. Юртаєв
(ініціали та прізвище)

Науковий керівник
к.ф.н., доц.
(Науковий ступінь, вчене звання, посада)

(підпис)

Л.А. Аполонова
(ініціали та прізвище)

Запоріжжя
2023

ПРАТ «ПВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра теорії та практики перекладу
(назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____
(підпис)

к.ф.н., доц. Чуча П.О.
(Науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

_____ р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Студенту гр. Ф-112М, спеціальності 035 Філологія

Юртаєву Дмитру Валерійовичу

1. Тема: Проблеми перекладу метафор (на матеріалі серіалу
“Бріджертони”) затверджена наказом

по інституту № _____ від _____ р.

2. Термін здачі студентом закінченої роботи: _____ р.

3. Перелік питань, що підлягають розробці

1. Сутність поняття метафори.

2. Загальні характеристики метафори.

3. Специфіка перекладу метафор.

4. Індивідуальні особливості перекладу метафор у серіалі
“Бріджертони”.

5. Лексико-граматичні особливості перекладу метафор у серіалі
“Бріджертони” українською мовою.

4. Календарний графік підготовки кваліфікаційної роботи

№ етапу	Зміст	Терміни виконання	Готовність по графіку%, підпис керівника	Підпис керівника про повну готовність етапу, дата
1	Корегування теми магістерської дипломної роботи, збір практичного матеріалу за темою кваліфікаційної магістерської роботи	04.09.23-17.10.23		
2	I атестація I розділ кваліфікаційної магістерської роботи	23.10.23-28.10.23		
3	II атестація II розділ кваліфікаційної магістерської роботи	20.11.23-25.11.23		
4	III атестація III розділ кваліфікаційної магістерської роботи, висновки та рекомендації, додатки, реферат	18.12.23-23.12.23		
5	Перевірка кваліфікаційної магістерської роботи на оригінальність програмою «Антиплагіат»	18.12.23-23.12.23		
6	Доопрацювання кваліфікаційної магістерської роботи, підготовка презентації, отримання відгуку керівника і рецензії	25.12.23-06.01.24		
7	Попередній захист кваліфікаційної магістерської роботи	08.01.24-13.01.24		
8	Подача кваліфікаційної магістерської роботи на кафедрі	за 3 дні до захисту		
9	Захист кваліфікаційної магістерської роботи	15.01.24-20.01.24		

Дата видачі завдання: ____ р.

Керівник кваліфікаційної магістерської роботи

_____ (підпис)

Аполонова Л.А.

(прізвище та ініціали)

Завдання отримав до виконання _____

(підпис студента)

Юртаєв Д.В.

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 82 стор., 54 джерела.

Об'єкт дослідження: метафора в англійській і українській мовах, яка аналізується в кіно-дискурсі.

Мета роботи: простеження особливостей, стратегій і тактик відтворення англомовних метафоричних засобів українською.

Теоретико-методологічні засади: концепції та положення, що містяться в ряді робіт таких дослідників в області теорії перекладу як Бурда-Лассен О.В, Засєкін С.В., Lakoff G та інших.

Отримані результати: в роботі систематизовано варіанти стратегій і технік перекладацьких трансформацій, оскільки метафора представляє складність для перекладача в плані пошуку способів адекватного відтворення її в перекладі. Під час дослідження кіно-дискурсу серіалу «Бріджертони» було виявлено, що запропоновані варіанти тлумачення аналізованих метафоричних висловів не спричинили концептуальних конфліктів між значеннями фрази або метафоричного засобу, їх компонентів і контекстом.

Техніки та стратегії, запропоновані у разі відсутності єдиного еквівалента або метафоричних одиниць, запропонованих автором сценарію серіалу «Бріджертони», включають відтворення за допомогою фразеологічних аналогів, або за допомогою пояснювального перекладу, перефразування, антонімів чи синонімів – засобів, які можна розглядати як цілком успішні варіанти відтворення.

В ході дослідження випадків неадекватного перекладу за дослівним принципом без прив'язки до контексту не було виявлено, навпаки, прагматичні цілі реалізовувалися навіть за відсутності відповідників метафоричних засобів в тексті перекладу.

Ключові слова: кіно-дискурс, перекладацькі трансформації, метафоричні засоби, еквівалентність.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВИВЧЕННЯ СПЕЦИФІКИ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОР	8
1.1 Поняття метафори з загальнолінгвістичної і перекладацької точки зору	8
1.1.1 Метафора та підходи до її дослідження.....	8
1.1.2 Класифікація метафор як образних засобів мовлення.....	15
1.2 Роль метафори в художньому і кіно-дискурсі.....	20
1.3 Метафора як перекладацька проблема: специфіка і проблеми відтворення оригіналу засобами іншої мови.....	22
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОРИ В КІНОДИСКУРСІ	37
2.1 Етапи дослідження проблем перекладу метафори в кінодискурсі.....	37
2.2 Техніки і прийоми перекладацьких трансформацій і способів відтворення метафор при перекладі з оригіналу в цільовому кінодискурсі.....	38
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МЕТАФОР ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО СЕРІАЛУ “BRIDGERTON”	51
3.1 Специфіка серіалу “Bridgerton” та роль метафори в ньому.....	51
3.2 Тенденції відтворення метафори і рекомендації для практичного застосування при перекладі сучасного кінодискурсу	60
3.3 Стратегії відтворення метафори і перекладацькі трансформації під час дубляжу серіалу “Bridgerton” українською мовою.....	67
Висновки до розділу 3.....	74
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

В сучасній лінгвістиці значну популярність продовжують зберігати питання різного роду дискурсів і репрезентації лінгвокультурних феноменів в них, які відображають національно-марковані аспекти концептуальної картини світу носіїв відповідної мови і культури [19]. Це передбачає інтерпретацію мовних одиниць для виявлення особливостей вербалізованих категорій мовної свідомості, зафіксованого та узагальненого життєвого досвіду людини як носія мови, серед яких особливого значення набувають метафоричні засоби, семантика яких акумулює специфічні для відповідної лінгвокультури і картини світу уявлення про явища дійсності [6; 9].

Найвиразнішої ролі набувають метафори саме в художньому типі дискурсу, головні особливості якого відбиваються також і в сучасних варіантах його преломлення, зокрема, в процесі його екранізації і відгалуження у кіно-дискурсі, що набуває набагато більш складних форм виразності мультимедіального характеру, втім, у вербальній площині зберігає всі властивості художнього [43; 52].

Зважаючи на міцне утримання фокусу уваги дослідників на метафорі як складному явищі – універсальному засобі виразності мовлення і універсальній когнітивній операції, вона залишається одним з найактуальніших об'єктів дослідження в різних аспектах в глобальному мультидисциплінарному контексті.

Один з них, що стосується художнього дискурсу, пов'язаний з метою декодування прихованих смислів, інтерпретації комунікативно-прагматичного, когнітивного та інших аспектів метафори, що стає ще більш складним питанням за умов необхідності перекладу метафоричних засобів художнього дискурсу на іншу мову.

Відсутність чіткого алгоритму систематизованих кроків і стратегій до перекладу метафори і необхідність напрацювання досвіду вивчення

метафоричних засобів в прикладному руслі перекладознавчих досліджень обумовлює **актуальність** цього дослідження.

Об'єктом дослідження виступає метафора в англійській і українській мовах, яка аналізується в кіно-діалогі.

Матеріалом дослідження є кіно-текст серіалу «Bridgerton» / «Бріджертони» в оригіналі і перекладі на українську і корпус метафоричних засобів (фрагментів тексту оригіналу і перекладу) загальною кількістю 450 одиниць із мінімальними контекстами. Допоміжним джерелом мовного матеріалу виступили тлумачні, синонімічні та енциклопедичні словники, а також перекладні словники і словники ідіом.

Мета дослідження полягає у простеженні особливостей – стратегій і тактик відтворення англійських метафоричних засобів українською .

Сформульована мета дослідження обумовила визначення низки **завдань**:

- визначення теоретичних засад дослідження перекладного аспекту метафори;
- тлумачення поняття метафори та підходів до її дослідження;
- окреслення параметрів класифікування метафор як образних засобів мовлення;
- характеристика ролі метафори в художньому і кіно-діалозі;
- специфікація метафори як перекладацької проблеми;
- визначення методики вивчення перекладу метафори в кіно-діалозі: опис етапів дослідження проблем перекладу метафори в кіно-діалозі;
- систематизація і опис технік і прийомів перекладацьких трансформацій і способів відтворення метафор при перекладі з оригіналу в цільовому кіно-діалозі;
- аналіз особливостей відтворення українською метафор при перекладі англійського серіалу «Bridgerton»;
- окреслення специфіки серіалу «Bridgerton» та ролі метафори в ньому;

- визначення тенденцій відтворення метафори і рекомендацій для практичного застосування при перекладі сучасного кіно-дискурсу
- систематизація стратегій відтворення метафори і перекладацьких трансформацій під час дубляжу серіалу “Bridgerton” українською мовою;
- інтерпретація отриманих результатів і формулювання висновків.

Під час виконання поставлених в роботі завдань на різних етапах дослідження використовувались наступні **методи** і **прийоми**: метод узагальнення та систематизації, метод суцільної вибірки, метод лінгвокультурологічного аналізу, дефінітивний аналіз, метод структурного і семантичного аналізу, контекстуально-інтерпретаційний аналіз, описовий метод та метод лінгвістичного спостереження, корелятивний метод, порівняльний метод.

Теоретична значущість роботи полягає у тому, що за результатами дослідження зроблено внесок у вивчення актуальних течій сучасної лінгвістики, у розробку проблем перекладознавства, пов'язаних з вивченням особливостей перекладу метафори в кіно-дискурсі.

Структуру роботи зумовлено науковою логікою, метою дослідження та поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до них, загальних висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДРУНТЯ ВИВЧЕННЯ СПЕЦИФІКИ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОР

1.1 Поняття метафори з загальнолінгвістичної і перекладацької точки зору

1.1.1 Метафора та підходи до її дослідження. Метафора, внаслідок надзвичайної складності і багатоаспектності своєї природи, ще з античних часів надбала безліч тлумачень і інтерпретацій, перш ніж сучасні когнітивісти, серед яких М. Джонсон, Дж. Лакофф [41], та інші сформулювали когнітивну теорію метафори, яка дала змогу трактувати не лише різні аспекти семантики мовних одиниць, а і в цілому особливості сутності людського пізнання і ментальності.

З тих пір чимало досліджень в області лінгвокогнітивних студій лише більше і більше доводили, що метафора може слугувати не лише стилістичним засобом і явищем мовної семантики, але є потужним інструментом когнітивних процесів, який обумовлює ментальність, уяву і міркування, адже кожна людська істота живе і мислить за допомогою метафор. Існування метафор в мові обумовлене саме особливостями метафоричного мислення, що дозволяє переосмислювати нові і абстрактні для розуміння явища в термінах відомих і вже визначених в людській ментальності і досвіді [50; 54].

Іншими словами, теоретики когнітивної лінгвістики тлумачать метафору як засіб вторинної номінації, що є репрезентантом мовної картини світу, способом пізнання світу, а також виступає найпродуктивнішим інструментом креативного збагачення мови і закономірністю семантики, що проявляється у застосуванні знаків однієї концептуальної сфери для позначення іншої, схожої з нею певним чином [18, с. 138].

Традиційно в загальній мовознавчій парадигмі досліджень метафора (від грец. *metaphora* - «перенесення») є одним з найбільш значущих складових мовної тропеїки, який є основою найдавніших видів народної творчості, представленої

приказками, прислів'ями та загадками [7, с. 256], адже ґрунтується на принципі подібності або аналогії, що зустрічається не лише в пересічній мові, але й характеризує художнє мовлення.

Зважаючи на складну суть метафори, досі залишається остаточно не розв'язаним аспект природи її фундаментальних аспектів, власне її переважної природи – мовної, концептуальної або дискурсивної. Це пов'язано із тим, що сучасна наука тлумачить це явище у принципово різних вимірах, серед яких, зокрема, образно-асоціативний та пропозиціональний [42].

Метафора виступає проявом уважної креативності автора і його здатністю бачити і розкривати зв'язки і аналогії, що існують в реальності між матеріальними і абстрактними явищами.

Наслідком художніх узагальнень є поетичні словесні образи, які виникають в результаті складних процесів художнього мислення, це – найбільш частотний троп, який передбачає перенесення ознаки, властивостей і характеристик з одного об'єкта чи явища на інші за принципом схожості, аналогії, подібності.

Щодо сучасного розуміння метафори, то подекуди нечітким є розмежування її як естетичної реалії, і як мисленнєвого процесу. Протягом історії розвитку думки метафора набувала все нового і нового бачення [37].

Зокрема, античні теоретики як започатківці розуміння метафори як формального явища висловлювали міркування, що метафоризація є природною ознакою психіки людини і художнього мислення [18].

Із розвитком семантики метафора стала абстрактним поняттям, одиницею номінативного процесу і поступово позбулась стилістико-експресивної виразності [49]. Втім, сучасні дослідження сутності метафори так чи інакше ґрунтувались на фундаментальному підґрунті висновків Аристотеля про метафоричний перенос [2; 8].

В лексикологічному уявленні метафора, перш за все, є семантичним процесом з певними стадіями розгортання, оскільки він постає як динамічний

(безпосередньо хід формування метафори як мовного явища) та як статичний (фінальний результат метафоризації як процесу) одночасно.

Давньогрецький вчений і філософ типологізував метафору як порівняння скороченого типу, адже метафора в його розумінні – це «перенесення», яке охоплює такі явища як гіпербола, синекдоха і метонімія, і є свого роду необхідністю художнього стилю.

Аристотель акцентував роль метафори у формуванні конкретності опису і наочності представленого засобу, і обумовлює те, що формування виразних метафор потребує відповідного таланту, а метафора ніби-то виступає душею будь-якого образного засобу як гіперболічного, так і порівняльного типу [11].

Квінтіліан аналогічно наголошував, що епітети як образні засоби набувають найбільшої виразності, якщо їх підґрунтям є метафора, завдяки її здатності збагачувати семантику [6, с. 136], чим він поглибив тлумачення тропів Аристотелем, підкреслюючи, що метафоричний образ є значно більш виразний, ніж поняття, назване ним яке він заміняє. Думка Цицерона також багато в чому збігається з ними в тому, що відсутні більш блискучі варіанти тропів, які б надавали мові більшої яскравості образів, ніж метафора [1].

Реалізація метафори як явища має місце у мовленні, що вперше аналізувалось в риториці як відхилення від норми внаслідок перенесення назви одного явища на інший. У риториці головною метою метафори є прикрашання мовлення та здійснення впливу на реципієнта і переконання його, тобто прагматична функція [29].

Згодом метафору почали вивчати у стилістиці як образний засіб мовлення, як індивідуально реалізований прийом мовця або автора, що застосовано із дотриманням відповідної фігури і залученням відповідних мовних засобів, адже метафора функціонує саме у мовленні [18].

Кожного разу, визначаючи походження образного засобу, реципієнт стикається із обмеженістю людської ментальності або однією із необхідностей, яким підпорядковується мовленнєва діяльність. Найбільшою недосконалістю розуму є нездатність до абсолютної абстракції та виділення чистих понять, рівно

як і сприйняття ідеї поза зв'язком із реальністю. Абстрактні поняття дорівнюють предметам чуттєвого світу, тому що для людини це є єдиний спосіб пізнання і ознайомлення з ними інших. Це і є походження метафори, що базується на розумінні метафори як порівняння, при якому розум завдяки тенденції зближення абстрактного поняття і конкретного предмета поєднує їх в одному слові [1, с. 98].

Така можливість зближення ґрунтується на нефіксованих аналогіях, які часто можуть бути абсолютно нелогічними, але саме вони зрозуміло демонструють, що саме привертає людську увагу у зовнішньому середовищі та які образи добираються нею для досягнення абстрактних явищ. Це робить метафору результатом образного мислення мовця, що поєднує поняття за асоціацією і аналогією у мовленнєвому акті [28; 33].

З ходом часу і з дослідженням метафори в риториці, лінгвістиці та стилістиці, її аналіз розповсюдився і на ті напрями знань, які фокусуються на проблемах мислення, пізнання, свідомості і специфіки концептуальних систем.

Спостерігаємо також тенденцію до розширення розуміння терміну метафори, коли його застосовують не лише як спосіб образного вираження змісту в художньому тексті і образотворчому мистецтві – театрі, кінематографі і живописі, адже наразі метафора тлумачиться не лише як стилістичний прийом, а й символ в мистецтві, який може мати невербальний характер [12; 51].

Внаслідок того, що метафора виникає в результаті дії образного мислення, різні філософи розглядали її роль у мові, мовленні та мисленні.

Так, раціоналістичні і позитивістські погляди мислителів, а також прибічників логічного аналізу зазначають, що метафора в плані змісту є непотрібною і навіть зайвою, з причини притаманних їй неточного і розмитого уявлення про явище [36].

У філософів періоду романтизму метафора постає єдиним засобом експлікації думок, номінації об'єктів значного ступеня абстракції і навіть мислення, де вже починає формуватись ідея, що пізнання є метафоричним за

своєю природою, а метафора є невіддільною складовою мови і мовлення, а також мисленнєвих процесів.

Хосе Ортега-і-Гассет саме таку значущу роль і відводив метафорі.

Такі формально прямо протилежні думки здаються занадто категоричними, оскільки в дійсності точність вираження сформованої думки необхідна у процесі комунікації, але, тим не менш, не треба виключати метафору з процесу мовлення, а також одночасно неможливо вважати метафору єдиним інструментом пізнання з усіх можливих.

Думка Х. Ортега-і-Гассета є релевантною і стосовно метафоричного мислення, який також розрізняв ці два види метафори за наступними виконуваними ними функціями [13]:

1) виконує номінативну функцію, даючи імена новим поняттям, що є складними для опису в прямому сенсі і потребують перенесення завдяки певним ознакам (у вузькому розумінні);

2) виконує мисленнєву функцію, допомагаючи в номінації об'єкту чином, зрозумілим для всіх, що стосується власне метафоричного типу мислення і передбачає тлумачення метафори у широкому сенсі, як способу пізнання та ментальності.

Серед метафор ключову роль відіграють ті, що формують проведення аналогій і асоціацій між різними системами явищ і понять - розуміння яких застосовують культурологи під час аналізу національних картин світу, а наразі також і спеціалісти із психології мислення і методології наукового мислення.

Це питання досліджене М. Джонсоном і Дж. Лакоффом [41], які були серед перших, хто акцентував метафоричність процесів мислення людини, тоді як мовне явище метафори стає можливим лише тому, що поняттєва системі людини вже містить метафору як мисленнєвий інструментарій, обґрунтувавши також терміни «поняттєва метафора» чи «концептуальна метафора», що імплікує переосмислення одного роду понять в термінах іншого [41 с. 136-143].

Роль метафори як на мовному, так і мовленнєвому рівні є значною, зокрема в номінації абстрактних явищ, які є важкими для вербалізації в прямому значенні.

Вона формує і такі явища як синонімія та полісемія, нові лексичні та фразеологічні конструкції, розвиває системи термінології і емоційно-експресивної лексики. Величезну роль метафора відіграє у мові і мовленні, виконуючи пояснювальну, номінативну, семантичну, емоційно-оцінну і прагматичну функції [19].

Метафора – це не лише джерело художнього мовлення шляхом утворення образності, а й інструмент появи нових значень лексичних одиниць, які мають описову і номінативну функції, що може потребувати заміщення одного значення іншим [18, с. 3]. Такий тип метафори застосовується з метою утворення номінації реалії або явища і активує, відповідно, номінативну функцію. [27; 54]

Ще одна функція – комунікативна, - передбачає передачу інформації в ході комунікації і означає можливість представлення інформації у максимально короткій і доступній формі, які з певних причин не можуть бути виражені прямо, зокрема, внаслідок складності ідеї. З нею дуже близько пов'язаною є прагматична функція, яка дозволяє метафорі здійснювати вплив на реципієнта шляхом формування відповідного до ситуації емоційного стану [46].

Щодо пізнавальної функції, більш суттєвим є те, що метафора є важливим засобом мислення і формою наукового міркування, що приводить до утворення поняття “наукова метафора” [14].

Із пізнавальною функцією пов'язана також інструментальна, що передбачає допоміжну роль метафори, що дозволяє суб'єкту мислити і формувати уявлення про наволишній світ. Зображальна функція метафори ґрунтується на її здатності робити повідомлення образнішим і яскравішим.

Когнітивна функція метафори тлумачить її як ключову ментальну операцію, спосіб пізнання і процесу категоризації світу [41; 52], де метафоричні образи виступають свого роду схемами, якими людина мислить і діє у відповідності до них, закладених і зафіксованих в ментальній системі людини. До неї долучається також і гіпотетична функція, що окусує на ролі метафори в уявленні того, що не є до кінця усвідомленим зі знань про насколишній світ. Моделюючи функцію вбачаємо у здатності метафори створювати відповідну до

мовного і національного уявлень моделі світу [45]. Є серед функцій метафори і естетична функція, яку вона виконує, зокрема, в художньому дискурсі, де вона приваблює увагу реципієнта завдяки образності і робить повідомлення дієвішим. Евфемістична функція дозволяє метафорі виражати інформацію, яка з певних причин не зазначена автором, а є імпліцитною [15;17].

Отже, сучасні дослідження вчених вивчають метафору в контексті її провідного місця в мові і мисленні, вказуючи також на те, що вона функціонує у мові будь-якого стилю і жанру.

Метафора дає підставу для номінації новим явищам, що є складними для експлікації словами і вербалізації в прямому значенні та допомагає не лише назвати об'єкт, але також і поєднати схожість властивостей семантичних референтів, які належать до різних категорій явищ. Окрім за це, метафора є стилістичним зсобою виразності і прийом формування образності функції мовлення [5; 6; 16; 20; 46].

Метафору довгий час розглядали, перш за все, як засіб створення образності, стилістичний прийом, спосіб прикраси мови. Втім, в якому би ключі не розглядали метафору, її семантика є дуже складною і предствляє собою результат акту номінації, оцінки та естетичної конотації, що зробило і аналіз метафори як мовного і мовленнєвого явища досить складним процесом [37].

Це було помічено дослідниками ще здавна, коли, зокрема, Аристотель, акцентуючи увагу на семантиці, визначає метафору як незвичайне ім'я, перенесене з виду на вид явищ внаслідок подібності і аналогії [1].

Ще починаючи з Аристотеля існує і застосовується традиційний погляд і тлумачення метафори як спрощеного порівняння, що лише пізніше замінилась більш популярним підходом до інтерпретації метафори як заміщення, переносу, передбачених в процесі реалізації метафори як явища на рівні слова, ізольованого в контексті шляхом використання переносного значення і в підстановки терміну, залученого в прямому значенні [2].

Метафора вже давно вийшла за рамки традиційного сприйняття як слова або виразу, яке використовується в переносному значенні. Сучасному розумінню

метафори сприяв ряд нових напрямів дослідження мовних явищ. і одним з них є функціональний підхід [34].

Відповідно до функціонального підходу, метафора вважається особливим засобом, який використовується для того, щоб виявити характеристики одних об'єктів крізь призму інших [4]. У цьому сенсі функціональна теорія тісно пов'язана з когнітивною теорією метафори.

Існує цілий ряд суміжних з функціональним підходом досліджень метафори: функціональне і когнітивне [5], функціонально-семантичне [6], семантико-когнітивне [7; 8], які припускають можливість подвійного вивчення будь-якого лінгвістичного явища і метафори, зокрема: в аспекті семасіології або в аспекті ономасіології або когнітивної лінгвістики. При загальному підґрунті перелічених підходів, вони розглядають метафору в різному ракурсі.

Отже, узагальнюючи все вище зазначене, метафора – це результат дії аналогії та синтезу, що базується на подібності двох або більше об'єктів спостереження в єдиний домінуючий образ, який виражений у мові самостійною, внутрішньо врівноваженою структурною єдністю [20].

Розглянемо основні функції метафор: когнітивна (спрощення розуміння складних феноменів), номінативна (найменування предметів і явищ), інформативна, мнемонічна (створення штучних асоціацій, що сприяють кращому запам'ятовуванню інформації), евристична (спирається на теорію виникнення термінів завдяки метафорі), комунікативна, інструментальна, моделююча, образотворча й експресивна. Однією з найбільш складних ролей і функцій виконується метафорою в художньому мовленні.

1.1.2 Класифікація метафор як образних засобів мовлення. Зважаючи на різне трактування метафоричного процесу і переосмислення, запропоновані в різних роботах класифікації метафор також є різноманітними, зважаючи на ізні функції, що акцентруються в них.

Зокрема, як у тлумаченні метафори як мовного явища спостерігаємо виділення таких типів метафор [2; 3; 38]:

1. Номінативна, що ґрунтується на заміні одного дескриптивного значення іншим.

2. Образна, яка впроваджує фігуральні значення та передбачає утворення конотативних аспектів значення.

3. Когнітивна, що формується внаслідок перенесення значення з одного об'єкта на інші, що відбувається в процедурах ментального плану завдяки створенню полісемії, що також змінює план комбінаторності слів.

4. Генералізуюча (є фінальним результатом когнітивної метафори), яка стирає в лексичному значенні слова межі між логічними взаємозв'язками та стимулює появу логічної полісемії.

Проте, виділяють й інші погляди щодо класифікації метафор. Зокрема, М. Джонсон та Дж. Лакофф в теорії когнітивної метафори поділяють два типи метафор за часом і простором, серед яких [41]:

1) Онтологічна, яка дозволяє бачити дії, події, емоції, ідеї як якусь субстанцію, матеріалізований об'єкт та визначає фактично один концепт в термінах іншого;

2) Орієнтаційна, яка не визначає один концепт в термінах іншого, проте організовує всю систему концептів відносно один до одного [41, с. 28].

Згідно стилістичному параметру, метафору класифікують також за іншим принципом, що стає важливим у перекладознавчому процесі і в цій роботі, зокрема, де виділяють такі її типи:

- 1) лексичну метафору, образ якої стерся,
- 2) конвенційну, закріплену в літературному процесі
- 3) індивідуальну, авторську метафору.

До того ж, культурологічний аспект метафори дозволяє поділяти її на:

- 1) універсальну, що є притаманною декільком культурам, і
- 2) культуро-специфічну, що має специфіку від культури до культури.

В цьому ракурсі важливим є зауваження лінгвокогнітологів стосовно того, що взагалі у людському досвіді багато що є універсальним чи, щонайменш, притаманним багатьом культурам та, що робить не самі концептуальні метафори

залежними від культури, скоріш цю специфіку виражає більше саме мовна реалізація [9, с. 21- 36].

За ознакою стилістичного забарвлення розрізняють такі метафори:

1. Образні індивідуально-авторські,

2. Образні загальнономовні метафори,

3. Сухі (стерті, мертві) метафори, які є прямими назвами означуваних ними предметів, дій, якостей, і втратили образність та виконують суто номінативну функцію, вони вже є не засобом створення образності, а джерелом виникнення нових лексичних значень, наприклад одним із чинників розвитку багатозначності, є загальнономовними, але такими, що не втратили своєї образності та емоційності:

Наступна класифікація метафор виділяє такі їх види [34]:

1) Абсолютні: між предметом та метафорою відсутній зв'язок:

2) Прості – передбачають певний зв'язок між предметом і метафоричним засобом вираження й поширення мисленнєвого процесу, в якій ній когнітивні зусилля є відносно малими, щоб зрозуміти автора або оратора.

3) Складні: метафори базуються на другорядних метафоричних елементах.

П. Ньюмарк виділив такі види метафори, серед яких ті, що типологізуються ним в ході перекладознавчого аналізу [48, с.17]:

1. Звичайна, яка перетинається частково з метафорою-кліше, і яка є ефективним способом опису конкретного або абстрактного поняття, надаючи емоційний вплив на реципієнта і передбачає естетичну функцію, на відміну від стертих метафор.

2. Оригінальна, тобто індивідуально-авторська метафора, яка використовується автором індивідуально та не поширена повсякденно.

3. Метафора-кліше, яка дещо втратила свою естетичну складову та частіше використовуються лише у конотативній функції, з метою яснішого, часто, з більшою часткою емоцій, висловлення своєї думки.

4. Адаптована, що може тлумачитись також як авторський метафоричний okazіоналізм, що автор, зокрема, згадує у зв'язку із необхідністю максимальної «адаптації» метафори іноземною мовою для носія мови перекладу.

5. Стерта, кінцевий характер якої вже не відчувається і часто зустрічається в описі часу та простору, географічних об'єктів та в позначенні діяльності людей. Ними часто стають слова, що позначають природні явища, частини тіла, астрономічні абстрактні поняття. У англійській мові такими словами можуть стати: «field», «top», «foot», «mouth», «arm», «fall», «rise».

6. Недавня, тобто метафоричний неологізм, «анонімна» і широко поширена у мові оригіналу: «with it / in it» в значенні «fashionable», «pissed» у значенні «drunk». Деякі такі метафоричні неологізми позначають нові поняття.

Отже, критерії типологізації метафори ґрунтуються на своєрідності плану змісту та форми, а також залежністю від контексту і функціональною специфікою метафоричних знаків.

Метафори можуть аналізуватись не лише за одним, але й за різного роду комбінаціям розглянутих вище критеріїв.

За функціональними характеристиками метафори є таких типів [39, с. 37]:

1) Номінативна метафора, яка використовується для позначення об'єкта, що не має іншого найменування і метафорична назва стає повноцінною номінацією. Даний вид метафор існує лише в момент номінації, тобто є процесом, що утворює цю номінативну одиницю. Здійснивши функцію номінації, вона втрачає внутрішню форму і «згасає». Така метафора широко використовується у сфері термінотворення в різних підмовах науки і техніки, а також для низки побутових явищ.

2) Декоративна (художня) метафора. Слугує засобом прикраси мови, і основною сферою її вживання є художня мова, де вона виступає стилістичним хасобом образності.

3) Пояснювальна (педагогічна, дидактична, наукова) метафора. Характерна для наукової мови.

4) Оцінна метафора. Характерна для газетних і розмовних метафор. Експресивна метафора покликана, перш за все, створювати емоційно-оцінний ефект, хоча за характером утворення вона є схожою до образної метафори. Метафоричні моделі створюються переважно для того, щоб перенести оцінне ставлення від поняття-джерела до метафоричного значення.

На відміну від номінативної метафори, декоративна, оцінна, пояснювальна метафори зберігають свою образність і експресивність оскільки вони, по суті, створюються заради внутрішньої форми, яка в метафорах цього типу має певне функціональне навантаження і сенс. Лише досить довгий час вживання такої метафори в мовленні вона стає “сталою” і стирається у сприйнятті своєї експресивності [8; 26].

Внутрішня форма номінативної метафори такого навантаження не має і тому відразу ж відходить на другий план та забувається.

Щодо семантики, то це один з аспектів дослідження мови, який виділяє ставлення мовних одиниць до позначень або предметів, процесів тощо.

Складність семантики метафори полягає, з одного боку, в тому, що, як зазначалось вище, метафоричний процес лежить в основі будь-якого семантичного. До того ж, семантика метафори дуже значним чином є контекстуальною, тобто залежною від контексту комунікації: лише в складі контексту метафора втрачає невизначеність і піддається однозначній семантизації, де контекст передбачає врахування мінімуму тексту, котрий є необхідним для розуміння змісту метафори, це свого роду мінімально достатнє оточення для її реалізації [39].

Також не варто забувати про національно-культурну маркованість семантики будь-якої метафори, адже вторинні конотативні значення мовних одиниць утворюються в рамках певної лінгвокультури, а отже, є культурно обумовлені. Втім, не виключаються і спільні універсальні заральнолюдські напрями переосмислення, що відповідає тенденції про загальну метафоричність людського мислення [42].

Очевидно, що критерії класифікацій метафори визначаються своєрідністю планів змісту та виразу, а також залежністю від контексту і функціональною специфікою метафоричних знаків. Метафори можуть аналізуватись не лише за будь-яким одним, але й за різного роду комбінаціям розглянутих вище критеріїв.

В цьому дослідженні метафори класифікуватимуться комплексно із акцентом на структурних та семантичних параметрах.

1.2 Роль метафори в художньому і кіно-дискурсі

Переважаюча кількість дослідників вважають, що художні метафори є унікальними, індивідуально-авторськими і рідко повторюються у літературних текстах інших авторів, проте проявляють свою специфіку в тому, що відкривають читачеві новий образ або розкривають іншу грань вже добре відомого явища, додають додаткового ступеня експресивності сформованим образним засобам, а також складають підґрунтя естетичних властивостей тексту художнього твору. Аналогічне є релевантним не лише для художнього, але й кіно-дискурсу, який функціонує у суто вербальному мовленнєвому представленні за аналогічними принципами [12].

Саме авторські метафори дають змогу читачу пізнавати нові якості явищ і створюють нову оцінку експресивно-емоційних ознак, стаючи засобом виразності, які виконують свою роль у формуванні художньої образності твору.

Емоційна виразність метафор відображає специфіку уяви автора, а також відкриває особливе бачення світу, властиве автору, що стає однією з найвиразніших ознак авторського стилю [50, с. 118].

Метафоричні засоби виконують не лише номінативну роль в художньому тексті, зображуючи певну ситуацію або подію, а також створює можливості для оцінної характеристики явищ за шкалою від позитивних до негативних, що слугує виразним доповненням особливостей представлення емоційно-почуттєвих станів персонажів кіно-фільму або літературного твору, що зображені в них, та виконує стилістично-описову і зображально-оцінну функції.

Специфіка ролі метафори в художньому та кіно-дискурсі визначається специфікою виконання нею, окрім решти інших, естетичної функції [30, с. 10-34], ступінь реалізації якої передбачає також представлення навколишньої дійсності в образному ключі і у сенсорно-почуттєвій формі, на основі експерієнційного досвіду. Виразність мовленнєвих засобів інтенсифікується низкою різноманітних засобів виразності і застосуванням тропеїки, серед яких, і у першу чергу, серед лексичного інструментарія формування образних засобів, метафора була і залишається одним з найпопулярніших типів.

У практиці вивчення метафоричних засобів як стилістичних фігур мовлення, притаманних художньому дискурсу, варто відштовхуватись від того, що всі вони ґрунтуються на кореляції і взаємодії предметно-логічного і контекстуального типів значення в семантичній структурі, містять імпліцитне проведення аналогії або порівняння, що проводиться і стає очевидним через використання назви одного явища до образної номінації іншого [47; 51].

Метафоричні засоби як стилістичні фігури образності залишаються в межах лексичної системи конкретної мови і залучається переважно для задачі номінації (*ніжка стола, ручка дверей* тощо), що асоціює метафору паралельно із когнітивною операцією і пізнавальним інструментом у взаємодії із дійсністю.

Їй притаманні функції експресивності, підкріплені відповідними властивостями самої мовної системи, що вербально відбивається у лексичних одиницях мови, а також їх комбінації - словосполученнях із образним змістом, утвореним на основі метафори [43].

Ще однією роллю метафоричних засобів в художньому дискурсі є реалізація естетичної функції, що передбачає здатність мовних одиниць або їхніх колокацій відповідати ідеалу і слугувати прикрасою. Додаткова особливість функціональності метафори – емоційно-оцінна роль, що разом із двома зазначеними вище формують певне сформоване коло або діапазон прагматичних особливостей одиниць мови образного типу [47].

Метафоричні засоби найчастіше застосовуються для позначення позитивної чи негативної оцінки психологічного стану або або специфіки

характеру персонажу, коли форма мовної одиниці переноситься із одного референта на інший [52, с. 74].

За допомогою своєї креативності метафора може поєднувати, здавалось би, непоєднуване, створюючи новий сенс в явищах, надаючи їм, завдяки особливому способу номінації, експресивної оцінки, асоціативно-образних ознак, а також підсвічуючи нестандартні характеристики явища.

Зважаючи на зазначені функції метафоричних засобів в творі художньої літератури, вони є досить проблематичним матеріалом для відтворення іншою мовою внаслідок своєї образності, яка, навіть не маючи культурно-специфічних ознак, викликає багато питань у зв'язку із пошуком еквівалентів в іншій мові.

Аналогічні параметри є характерними для кінодискурсу, оскільки він є варіантом художнього дискурсу в текстовому втіленні, вдже для нього характерні всі ознаки художнього дискурсу як образність, зв'язність сюжетною лінією тощо, а сценарій до фільму фактично є аналогічним за ключовими параметрами до художнього дискурсу.

1.3 Метафора як перекладацька проблема: специфіка і проблеми відтворення оригіналу засобами іншої мови

Ключові питання при відтворенні метафор в іншою мовою з'являються якраз у момент пошуку перекладачем еквіваленту для неї. Особливо це стосується авторського типу метафори, стикаючись із якою, переважна кількість перекладачів слідують точності тексту автора, але мають на увазі необхідність вдіяти маневр в разі, якщо для цього є мовна або художня потреба. При цьому вони намагаються тлумачити підтекст і імпліцитні смисли в розумінні тексту і передати образний засіб коректно підібраними мовними засобами, що неможливо здійснити без доперекладацького аналізу, і не приймаючи до уваги функціональність метафор у мовах різного типу, у намаганні пошуку у мові відповідних художніх образів [13, с. 215-217].

Взагалі, переклад художніх творів є одним із найбільш складних типів перекладацької роботи, адже в ньому треба діяти таким чином, щоб уможливити збереження повною мірою атмосфери сюжету і індивідуально-авторських характеристик стилю. Саме перекладач має відтворити текст, зберігаючи специфіку його стилістики і експресивність, передаючи задум, ідею, міркування і емоції автора першотвору засобом перекодування його образних засобів за допомогою інтентаря іншої мови, відтворюючи сформовану автором картину світу твору максимально наближеним чином [34].

Саме засоби метафорики твору формують передумови для відтворення художньої картини світу, тож адекватний переклад метафоричної образності тексту оригінального твору набуває дуже високої значущості.

Перенесення стилістичних засобів виразності твору з однієї мови на іншу виступає доволі непростю і мультиаспектною процедурою, адже не варто очікувати, що це буде просто виключно підміна одиниць однієї частиномовної приналежності на іншу в іншій мові.

Хід перекладу має враховувати психологічні, літературознавчі, художні та решту аспектів діяльності людини, а також інтегрує історію перекладацької діяльності в глобальному сенсі і в кожній окремій країні, що робить цю проблему серед найбільш нагальних і обговорюваних науковцями-практиками [28, с. 462-470], які вивчають різні аспекти перекладознавчих проблем метафори, багато з яких залишаються сферою висловлювання суб'єктивних міркувань.

В ході процедури формування і реценції перекладу образних виразів, перекладач та адресат результату відтворення іншою мовою мають володіти нізкою «спеціальних компетенцій» мовленнєвого процесу, серед яких обґрунтованими є наступні [35; 38; 44]:

1) прагматична (уміння автора перекладу відновлювати художню модель світу, створену автором і частково метафорично вербалізовану в адекватному ключі, в ході чого важливим є сприяння відповідності зсід оригінального тексту і концептуальним засадам бачення світу реципієнтів результату перекладу, в той час як реципієнт має розуміти прагматичний аспект метафоричного

відображення концептуального простору, що в певному або іншому (при перекладі) мовно-культурному середовищі набуває інших національно-маркованих властивостей);

2) соціальна (сукупність даних і навичок, асоційованих з нормативами комунікації в соціумі (передбачає застосування перекладачем та розуміння реципієнтом соціального типу метафор, набуття знання правил соціальної інтеракції на міжмовному рівні));

3) психо-лінгвальна (здібність розуміти і інтерпретувати метафоричні засоби, які окреслюють індивідуальні властивості психологічного аспекту міжособистісної і міжкультурної комунікації);

4) поведінкова (вміння розробляти, залежно від умов і цілей, план подання або отримання інформації в певному, переважно новому, метафоричному коді мови перекладу і знаходити реалізацію для нього, пристосовуючись до зміни середовища або реакцій);

5) комунікативна (знання спільних законів людського спілкування);

6) наративно-риторична (діапазон вмінь, які демонструють ефективну організацію та рецепція адекватним чином сенсу повідомлення) та

7) граматична (навички формування або аналізу тексту, який має відповідність в межах заданого комунікативного завдання – до норм мов оригіналу і перекладу) [Овсян].

Аналіз особливостей і засобів відтворення метафоричних засобів передбачає вказання комунікативно-функціональної доречності. В подібних ситуаціях певний запропонований оказіональний варіант перекладу метафори може зафіксуватись в мовній системі як усталений [27]. Також значущим є те, яким чином актуалізовані в цільовій мові етноспецифічні й універсальні типи метафори, що сприяє запозиченню метафоричних засобів.

Підхід когнітивістів має змогу набути системного уявлення про роль аксіологічного компонента метафори. В цьому ракурсі треба ґрунтуватись на тому, концептуальна система людини має в складі низку концептів, які корелюють із мовними компонентами. На додачу, без проведення дослідження

еквівалентів міжмовного типу вираження неможливо прийняти до уваги специфіку властивостей одиниць метафоричного плану, а також їх належного відтворення в цільовому тексті.

Характерний для носіїв певної мови характер концептуалізації і категоризації реальності акумулюється у системі поглядів, колективній філософії, а також утворює “мовну картину світу” в національно-специфічному ключі [18; 26; 29].

В такому випадку, очікувано, що досвід кореляції в дослідженні концептуальних структур і мовних відповідників у різних мовах світу стимулює поглиблення наявних даних про питання етнічної свідомості, картин світу.

В разі, якщо у лінгвістичній науці сьогодення розповсюдження набувають усвідомлення природи мови як когнітивного явища, які демонструють суть співвідношення між когнітивними й мовними структурами, та сприйняття концепта як лінгвокультурного феномену, аналіз специфіки відтворення українською нової метафори в межах концептуальних просторів надає можливості відтворення сенсу досвіду людини через застосування метафор вихідною мовою. Треба також зазначити, що схожість концептуальних картин світу, зафіксованих засобами різних мов, пояснюється аналогічністю глибинних структур мов, і надає змогу спостерігати аналогічні образи й засоби їх вираження [13, с.173].

Відповідно до концептуальної теорії метафори, не самі мовні або мовленнєві трансформації самі собою мають притягувати фокус уваги, а їх кореляцію із семантичними і прагматичними ознаками одиниць мовлення.

Зазначений підхід реально демонструє, навіщо виникають метафоричні мовні вислови та які саме концептуальні структури вони відображають. Втім, в результаті надмірної сфокусованості зазначеної теорії на когнітивному рівні, залишається мовний рівень метафори, особливості якого мають бути взяті до уваги при перекладі.

Процес відтворення метафори засобами іншої мови вимагає виявлення низки проблем лінгвістичного, літературознавчого, культурологічного плану [11,

с. 45–50]. Що стосується можливостей відтворення метафори в перекладі засобами української мови, то це може відбуватись із залученням низки стратегій, що може передбачати передачу за допомогою традиційного встановленого корелята ,а також шляхом трансформаційних процесів заміни, додавання або вилучення. Паралельно із цим, є можливість спрощення техніки відтворення метафори, що передбачає два варіанта. Перший спирається на техніку заміни із частковою втратою замисленого автором плану змісту. Другий передбачає повне вилучення метфоричного засобу у ситуаціях, якщо перекладач знайшов еквівалента або іншого можливого корелята для авторської метафори у цільовій мові.

Питання, пов'язані із відтворенням засобами іншої мови і вивченням шляхом їхньої систематизації способів і стратегій перекладу метафоричних засобів з'являються, якщо фокус уваги переміщується на вивчення окремо їх когнітивної або мовної специфіки.

Сутність і природа метафори обумовлюють факт, що під час відтворення метафори засобами іншої мови, обов'язково є смисл брати до уваги в ході аналізу обидва рівні існування метафори – когнітивний (концептуальний) і мовний (мовленнєвий) [37; 39; 41; 47; 52].

Звичайно, в процесі перекладу метафори саме відтворення сенсу одиниці, а семантики когнітивної метафори, є залогом і ключовою вимогою успішного підбору корелята або еквівалента. Підтвердженням розуміння і коректної інтерпретації перекладачем змісту метафори є осмисленість підбраного або виявленого ним асоціативного ряду мовної одиниці (лексичної або фразеологічної). Тож, в такому сенсі, ключовою задачею перекладача при такому тлумаченні, є адекватне відтворення метафоричної одиниці засобами цільової мови, коли перекладачем мають залучатись коректні зв'язки і асоціації, що необхідно для запобігання некоректного тлумачення метафори реципієнтом.

Дослідники-перекладознавці зазначають в цьому ракурсі те, що при перенесенні метафоричного виразу з однієї мови на іншу, у реципієнта, що сприймає його цільовою мовою, мають стимулюватись ідентичні емоційні

реакції, або хоча б максимально схожі до тих, що виникають у реципієнта образного засобу мовою оригіналу [7].

Перекладознавці додатково конкретизують умови, за яких метафоричний вираз або засіб може змінюватися при перекладі. Відбувається це за двох умов, перша з яких реалізується в разі сталого характеру метафори в мові оригіналу, тоді як в цільовій мові можна спостерігати наявність чіткого еквіваленту, ідентичного за своєю семантикою, а друга умова стосується ситуацій настільки незвичного або навіть дивного включення метафори до семантики тексту або висловлювання, що перекладач може не ставити питання відтворення її, адже її збереження у цільовій мові перекладу виглядало би недоречним [5, с. 97].

Дискусія, що існує в лінгвістиці і когнітивістиці стосовно складної природи метафори як багатопланового явища, виливається також у дискусію, в якій приймають участь і перекладознавці, які, не в останню чергу, фокусуються на питанні пошуків способів, тактик і стратегій відтворення метафори засобами іншої мови, і що немаловажно, - культури.

Це сприяло укладанню різних варіантів типологізацій способів перекладу. Один з них, що ґрунтується на узагальненому сприйнятті метафори як перекладознавчої проблеми, представлено наступною класифікацією способів перекладу, що враховує усвідомлення усіх зазначених вище проблем. Отже, відтворення метафори засобами цільової мови може відбуватись шляхом наступних варіантів:

- 1) збереження метафоричного засобу в цільовій мові;
- 2) заміну метафоричного засобу тексту джерела шляхом залучення усталеного корелята в мові перекладу, що не має не суперечити вихідному смислу метафори і не набувати непотрібних асоціацій в культурі мови перекладу;
- 3) відтворення метафоричного засобу шляхом добору схожого за смислом образного порівняння зі збереженням ключового образу (що, тим не менш, може супроводжуватись можливою модифікацією ступеня або природи експресивності дібраного відповідника);

4) переклад метафоричного засобу (або образного порівняння метафоричної природи) шляхом залучення образного порівняння (рідше - метафори), що супрооджується тлумаченням семантики (це буде поліпшувати розуміння, але може викликати втрату потрібного рівня експресивності засобу);

5) відтворення семантики метафоричного засобу дескриптивним чином (зазвичай може застосовуватись в разі нечіткого характеру метафоричного засобу або переважної недоречності його збереження, хоча в такому варіанті дещо втрачаються змістові і експресивні властивості);

6) пропуск або опущення метафоричного засобу в тексті перекладу, яв разі її надлишковості;

7) відтворення метафори з конкретизованою семантикою з метою підсилення образного засобу [6, с.87-91].

Наразі найбільш повний і вичерпний емпіричний підхід до відтворення метафоричних засобів в перекладі представлений класифікацією стратегій перекладу [47, с. 5], що охоплює наступні:

1) повний переклад, що запроваджується для відтворення метафоричних засобів у ситуаціях, коли відбувається збіг особливостей сполучуваності метафоричних одиниць в мові оригіналу і цільовій мові, а також комплекс емоційно-оцінного змісту, що містить метафора;

2) додавання або вилучення метафоричного засобу, що залучаються в ситуаціях, коли межа потенційної подібності метафори в тексті оригіналу та перекладу є різною, що свідчить про потребу дескриптивного опису або пояснення змісту, який допускається у початковому тексті (стратегія додавання), або, натомість, додання імпліцитного сенсу в перекладі, що вербалізуються експліцитно в тексті оригіналу (стратегія вилучення);

3) заміна (субституція) метафоричного засобу, що впроваджується в разі відсутності лексичної або асоціативної відповідності між складовими метафоричного засобу в тексті оригіналу та цільовому тексті;

4) структурна трансформація, що імплікує перебудову, яка залучається при наявності невідповідностей прийнятих способів граматичного функціонування метафори текстів оригіналу і перекладу;

5) традиційний, культурно зафіксований корелят метафоричного засобу, що залучається до відтворення в іншій мові метафор, джерелом появи якої є фольклорні, біблійські, античні історії, коли вже існує певна зафіксована традиція вираження метафоричної подібності у метафоричних засобах оригіналу та перекладу;

б) паралельна номінація або кодування метафоричного підґрунтя, що використовується під час перекладу текстів, оснований на поширених типах метафор, коли, відповідно до необхідності врахування міжмовних умов і відмінностей, необхідна заміна або структурна трансформація шляхом перебудови оригінальної метафори, в той час як за специфікою змісту, що підлягає передачі, оригінальний образ має бути збережений.

Цим стратегіям відповідають, на наш погляд, систематизовані нижче умови для відтворення метафори засобами іншої мови, що узгоджеться із особливостями типології англійської та української мов, на порівнянні яких ґрунтується і це дослідження [26; 37; 52]:

1) для англійської мови більш розповсюдженими є метафори, що застосовуються в атрибутивній функції, порівняно із українською;

2) в українській мові більш численими за кількісним показником є фразові метафори (словосполучення, фразеологічні одиниці), порівняно з англійською;

3) однакові когнітивні метафори можуть бути вербалізованими за допомогою структурно різних корелятів в англійській і українській мовах ;

4) невідповідності синтаксично-функціонального і лексико-структурного характеру в плані дібраних метафоричних корелятів в аналізованих мовах можуть стимулювати перекладача застосовувати варіанти семантичної модуляції чи дескриптивного перекладу [30].

Отже, в ході відтворення іншою мовою метафор план форми і план змісту на функціонально-семантичному плані актуалізуються на рівні міктоконтексту і,

згідно до когнітивної теорії перекладу, корелюють з концептуальним простором макроконтексту, що, у свою чергу, вимагає узгодження пропозицій перекладу із моделлю лінгвокогнітивного рівня перекладу метафори [40].

Зазвичай вони складаються з кроків, складаючи загальних алгоритм:

1) окреслення і виділення макроконцепту, що тлумачиться як контекстуальне тло для вербальної форми вираження метафори в тексті оригіналу (зокрема, на цьому етапі з'ясовується, чи належить метафора до алюзій або прецедентних феноменів з апеляцією до певного культурно-історичного факту;

2) детальне вивчення особливостей структури та лексико-граматичних ознак метафори оригінального тексту;

3) виявлення лексико-семантичних засад формування аналізованої метафори;

4) ідентифікація доречного за лексико-семантичним змістом і комунікативно-функціональними характеристиками макроконцепту в мові перекладу, що був би адекватним корелятом;

5) кореляція лексико-граматичного вираження метафори з певним наявним функціонально-семантичним змістом із обраним макроконцептом (з моделлю актуалізованої концептуальної метафори) у цільовій мові [20; 43].

Перекладена метафора завжди несе у собі культурно-специфічну інформацію вихідної мови та культури і читач перекладу, не володіючи знаннями мови та культури оригіналу, розуміє цей засіб тільки крізь призму концептуального контексту цільового тексту, створеного перекладачем, який певним чином адаптує зміст метафори для реципієнта [2, с. 252].

Тому вважається, що перелічені вище способи можуть бути зведені до більш узагальнених категорій, представлених трьома головними підходами до перекладу метафор [34]:

1. Неперекладність метафор, яка базується на твердженні, що переклад метафори неможливий, оскільки кожний її лексичний елемент має свою специфіку у цільовій культурі;

2. Буквальний переклад, що базується на твердженні про існування спільних метафоричних полів, які є єдиними для всіх мов та культур.

3. Підхід, який базується на тому, що перекладність метафори залежить від її семантичної структури та функції у тексті [28, с. 250–251].

Для адекватного відтворення метафоричних засобів необхідно визначити їх зміст та семантичну структуру. В разі успішного і точного передання змісту метафори, результат буде відповідати очікування адекватності [4, с. 536].

Дослідники проблем перекладу метафори наголошують на збереженні образності засобу. Зокрема, англійський перекладознавець Пітер Ньюмарк [46, с. 87–91] вважає, що порівняння і метафори потрібно відтворювати у всіх літературних жанрах, підкреслюючи, що в жодному разі не варто його опускати чи замінити іншим висловлюванням, адже це завадить порівнянню виконати його головне завдання – точний опис.

Отже, виходячи з розуміння, що метафора базується на асоціаціях з різноманітними сфери культури, перекладач має, вже на першому етапі роботи, усвідомити спектр візуалізованих реципієнтами мови перекладу при сприйнятті відтвореного цільовою мовою метафоричного засобу.

На цьому етапі завдання перекладача буде набагато легше в разі більшого поділу і глибшої схожості досвіду культурами мови оригіналу і перекладу. Втім, оскільки в реальності досвід представників навіть однією культури може бути не завжди ідентичним, а метафори включають подібний досвід, перекладацька робота ускладнюється під час перенесення метафоричних засобів на інші цільові мови.

Ускладнений процес передачі певної моделі когнітивної метафори засобами іншої мови має місце не з причини відсутності в цільовій мові еквівалентних корелятивів, а з причини відсутності в мові перекладу певних відповідних типів метафор, де відбувався би аналогічний або, принаймні, схожий зв'язок між концептами або доменами.

В ідеальній картині, відповідно до теорії динамічної еквівалентності (Ю. Найди), перекладений текст має стимулювати при його сприйнятті носієм мови

перекладу максимально близько до ідентичної емоційної реакції реципієнтів-сприймачів тексту оригіналу [5, с.19].

В такому випадку порівняння результатів процесів семантичних трансформацій, пов'язаних із вторинною номінацією, що надає можливість усвідомлення наявності специфіки цього плану в кожній мові, тож це потребує окремої уваги від перекладача. Вона має фокусуватись на виявленні закономірностей трансформаційних процесів набуття вторинних і конотативних значень в ході розвитку семантичної структури лексичних одиниць, їхнього потенціалу і ресурсів, для того, щоб моделювати діапазон і спектр номінативної перспективи кожної з мов.

У цьому зв'язку перекладознавці вважають, що випадки міжмовної інтерференції, що є психолого-лінгвістичною універсалією, зазвичай може бути «чи не найпершим “ворогом” еквівалентного перекладу» [6, с.371].

Саме тому, логічно виникає ідея заміни метафоричного образу одного явища на інший при перекладі внаслідок різного обсягу понять.

Згідно міркувань П. Ньюмарка, при відтворенні іншою мовою, метафоричний образ варто змінювати в двох можливих випадках, перший з яких це – наявність традиційно прийнятої метафори в мові і культурі оригіналу при наявності в мові і культурі перекладу іншого традиційного еквівалента, що є особливо релевантним за умов національно-маркованих образів, що мають особливу значущість. Другий з них – це дивний і недоречний характер метафори в мові оригіналу, що не варто зберігати в перекладі, особливо, якщо в інформаційному просторі культури перекладу вона буде інтерпретована некоректно або обрастати непотрібними конотаціями або смислами. [7, с.171].

В цілому, перелічені вище спроби категоризувати різні прийоми і етапи перекладу метафоричних засобів, в яких надаються рекомендації стосовно збереження, додавання або опущення метафор, мають орієнтуватись на текстовий простір, причому перекладач повинен приймати до уваги всі можливі особливості художньої картини світу і специфіку подій, свідком яких був автор або персонажі твору і навіть, при потребі, “домалювати» замість автора

необхідні деталі і штрихи, часто описового характеру, вводячи в структуру тексту певні необхідні підказки для реципієнтаперекладного тексту [10, с.43].

У відношенні класифікації варіантів і етапів перекладу на рівні словникових корелятивів, то техніки збереження метафори в перекладі мають бути уточненими і деталізованими.

Так, іноді, потербується відповідь на питання при яких умовах, зокрема, може застосовуватись варіант транскодування, представленого транслітерацією або транскрипцією, а також семантичним чи покомпонентним методом калькування, шляхом генералізації або конкретизації, семантичних варіацій, антонімічного перекладу мовних елементів, і в яких випадках пропонується інший, хоча і максимально близький за властивостями і обсягом значення аналог фразеологічних одиниць [13].

По-іншому відбувається моделювання ситуації у випадках, коли дослідники-перекладознавці не здійснюють емпіричного перекладу, а лише спостереження над фактом збереження або вилучення метафори в наявному перекладі, не актуалізуючи варіанти перекладу. Тут піднімається питання про потенційну можливість сприйняття формального збереження метафори як тотожний факт до збереження саме метафори оригіналу. В цьому аспекті, вважаємо, що запропонований номінативний варіант метафори, що може бути зрозумілим і близьким для носія мови оригіналу, може вважатись втраченою, навіть при формальному збереженні, для реципієнтів перекладу, якщо він здійснений, наприклад, методом транскодування, адже це сприйняття не може претендувати на хоча б якусь інтерпретацію і вимагатиме додаткових фактів зі сфери прецедентного знання з культури оригіналу.

Такі різні варіанти тлумачення створюють ускладнення процесу класифікування, що також може характеризувати ситуацію із залученням терміну «повний відповідник», апелюючи до функціонально-стилістичної адекватності перекладу, яка, нібито, уможлиблюється наявністю повних відповідників. Тож, вони мають сприйматись коректно, оскільки адекватний переклад може ґрунтуватись і на часткових віддповідниках, вилученні елементів

оригінального тексту, а також іншими техніками як дескриптивний і уточнюючий переклад, а також випадки компенсації, до яких належать перифраз, переклад гіперонімом тощо.

Висновки до розділу 1.

Питання збереження аспектів образності художніх текстів, а також сучасних варіантів і відгалужень, що може стосуватись, зокрема, кіно-дискурсу і тексту сценаріїв, все ще зберігає свою актуальність і процес відтворення метафоричних засобів при перекладі їх з англійської мови на українську залишається серед найбільш суперечливих проблем лінгвістики і перекладознавства сьогодення.

Метафора має дуже великий спектр функцій в мовних і мовленнєвих утвореннях, відіграючи експланаторну, номінативну, семантико-когнітивну, емоційно-експресивну, оцінно-аксіологічну і прагматичну ролі.

Як дуже багатоаспектне явище, метафора привертає значну кількість спроб її класифікування, параметри і критерії чого обумовлюються специфікою плану форми і змісту, а також контекстуального середовища і функціональної специфіки.

Метафори досліджуються не за одним, а за різними критеріями та їх комбінаціями. Особливої уваги заслуговує, так звана, авторська метафора, яка характеризується низкою властивостей, ключове з яких є своєрідність, самобутність і новизна. Авторська метафора має відбиток ідіостилю автора, що завжди відрізняється певними особливостями і оригінальністю. індивідуальний стиль автора, який містить оригінальну інформацію. Зазвичай, застосовуючи метафорично номінацію явища шляхом переносу, відбувається підсилення інтенсивності ознаки.ю експресивності висловлювання в цілому і емпатичності.

Автор, застосовуючи метафору, підкреслює індивідуальність ознак певного предмета, особи чи явища, а також імпліцитно транслює інформацію про їх неповторність шляхом порівняння або проведення аналогій з іншими

предметами, особами чи явищами шляхом актуалізації спільної ознаки або низки ознак. Саме такий тип метафори є одним з найскладніших в перекладознавчому аспекті.

В цьому розділі були проаналізовані характерні ознаки метафори, наведені традиційні підходи до класифікування метафор, у основі яких застосовані різні критерії і параметри вирізнення різних видів метафори, вивчені концепції, які розкривають суть метафори як явище мови і мислення, а також її функції в мові.

Особливі труднощі у взаємодії з метафорою представляє її вивчення в перекладознавчому аспекті, а також безпосередньо прикладний підхід до перекладу метафори, оскільки її «перенесення» з однієї мови до іншої вимагає від перекладача відтворення її в усіх можливих складових, охоплюючи оцінну, змістову і естетичну.

Звичайно, однією з найбільш значущих завдань для перекладача є максимально повне збереження метафори в процесі перекладу, включаючи її зміст, експресивність та емоційне забарвлення.

В цьому процесі важливим є збереження загальної ідеї і задуму автора, передаючи її через художні засоби виразності. Саме задача вирішення цих проблем обумовлює акцентовану зацікавленість перекладознавців до аналізу закономірностей і залежності між специфікою метафори і способом її перекладу.

Як для теоретичних, так і практичних досліджень надзвичайно важливе значення має традиційне розмежування мовних усталених метафор та індивідуально-авторських метафор.

Тож, залежно від типу метафори, зокрема, мовної або авторської, різняться і стратегії і тактики її відтворення в перекладі. Якщо тенденцією в перекладі мовних метафор є пошук загальноновживаного корелята - аналога у мові, який був би загальноновживаний і відомий, то при перекладі індивідуально-авторської метафори треба відтворити її максимально наближеною формою до оригіналу. Втім, ключовим завданням перекладача при відтворенні в перекладі індивідуально-авторських метафор є максимальне збереження смислу і стилю

автора, тоді у перекладі мовних метафор може існувати більш широке поле для фантазії.

В наступному розділі роботи сфокусуємось на методиці дослідження перекладознавчого аспекту метафори, етапах дослідження і огляді перекладацьких трансформацій при відтворенні метафори англомовного тексту українською.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОРИ В КІНОДИСКУРСІ

2.1 Етапи дослідження проблем перекладу метафори в кінодискурсі

Зважаючи на складність метафори як образного засобу, вона, навіть за умов її можливої універсальності для представників різних культур, що пояснюється чи то спільністю людського досвіду, чи то глобалізаційними процесами, так чи інакше набуває культурно-специфічних конотацій та втілень. Це проявляється в тому, що для втілення в образному плані художнього дискурсу (яким є і кінотекст) одного й того самого значення в різних мовах можуть добиратись різні вербальні відповідники, або вербальні відповідники можуть співпадати, проте мати різні значення або різні конотації. Також образний засіб може бути відсутнім в культурі мови перекладу, що спонукатиме необхідність пошуку інших способів вітворення, зважаючи на необхідність дотримання вимоги адекватності перекладу в плані максимально наближеного сприйняття метафоричного засобу носієм мови перекладу [2; 26]. Це створює складність відтворення метафор в перекладі засобами іншої мови. Таке розуміння складності відтворюваності і частой відсутності прямих еквівалентів в мові перекладу обумовлює методику дослідження і логіку етапів.

Першим етапом вивчення специфіки відтворення метафори в кінодискурсі на прикладі серіалу “Bridgerton” при перекладі з англійської (мови оригіналу) на українську (мови перекладу) є добір кінотексту, яким обрано відомий серіал “Bridgerton”. Цей етап дослідження передбачав перегляд, ознайомлення з повним кінотекстом та базовий аналіз за жанром, особливістю сюжетної лінії, темою, комплексом персонажів, що необхідно для розуміння загального контексту аналізованого в роботі матеріалу.

Другим етапом є добір методом суцільної вибірки метафоричних засобів з мінімальним контекстом (від одного до декількох речень). Оскільки образне

значення метафори реалізується в контексті і є контекстуально обумовленим, важливим є саме такий підхід, адже іноді цього потребує первинна інтерпретація семантики метафори у тексті оригіналу. Паралельно відбирається корпус запропонованих перекладачем еквівалентів українською мовою. Так укладається паралельний корпус метафоричних засобів із фрагментами кінотексту англійською і українською мовами.

Третім етапом є семантичний аналіз метафори в тексті оригіналу і в перекладу для визначення характеру кореляції між оригінальним варіантом кінотексту і запропонованої перекладачем версії в перекладеному тексті.

Співвідношення цих двох варіантів може демонструвати повну відповідність метафори оригіналу в перекладі, втрату метафоричного засобу в перекладі або наближене збереження значення із залученням перекладацьких трансформацій. До уваги приймаються екстралінгвістичні факти інтерпретації метафори, що включає аналіз культурного контексту її формування.

Четвертий етап передбачає аналіз технік трансформаційних процесів при відтворенні англійських метафор українською мовою, в разі їх залучення.

П'ятий етап включає кількісний аналіз видів трансформацій і стратегій відтворення метафоричних засобів в тексті перекладу і підсумовування загальних тенденцій в цьому процесі.

Та перш ніж розпочнемо безпосередньо опис результатів проведеного дослідження, вважаємо за потрібне розглянути особливості технік і прийомів перекладацьких трансформацій, які можуть залучатись при перекладі з оригіналу в цільовому дискурсі, про що йдеться в наступному підрозділі

2.2 Техніки і прийоми перекладацьких трансформацій і способів відтворення метафор при перекладі з оригіналу в цільовому кінодискурсі

Перекладацькі трансформації - це ефективний і гнучкий спосіб досягнення еквівалентності і адекватності перекладу. Вони є очікуваною частиною стратегії роботи перекладача, адже мови ніколи не є ідентичними за обсягом понять,

формою вираження, поєднанням їх в мовленні, тож перекладач, чия діяльність носить посередницький характер, має зробити для читачів перекладу повідомлення, зроблене автором оригіналу із застосуванням іншої мови, доступним, зрозумілим і максимально ідентичним з за обсягом и глибиною, а також емоційним резонансом і експресивністю сприйняття [22].

Ключова ціль трансформацій в перекладі полягає у досягненні не лише еквівалентності, а й адекватності результату перекладу на іншу мову, що забезпечує потрібну повноту міжмовного спілкування в конкретних умовах і збереження прагматичної функції мовленнєвої діяльності [2; 5; 8].

Мовна своєрідність тексту будь-якої національної мови, визначена культурно-когнітивними і лінгвокультурними особливостями, не може бути тотожною, відтвореною абсолютно точно іншою мовою, а значить між оригіналом і перекладом має бути функціональне співвідношення, де йдеться про функціональну адекватність використання певного еквівалента.

Продуктування адекватного результату перекладу залишається ключовою вимогою до перекладача, який переносить зміст і форму оригінального тексту засобами іншої мови, адаптуючи це до цільової мови [12]. Розуміння суті перекладацьких трансформацій вписується у загальну концепцію діяльності перекладача, а також розуміння терміну «переклад». Останній термін має полісемантичну природу, але найбільш загальним в його семантичній структурі є позначення ходу передачі семантики або плану зміста слова, словосполучення, речення або фрагмента з вихідної мови на мову перекладу [2]. Фактично суть процесу перекладу означає субституцію текстового матеріалу однією мовою (мовою оригіналу) еквівалентним текстовим матеріалом іншою мовою (мовою перекладу або цільовою мовою), що не варто спрощувати, адже головна мета перекладу полягає у досягненні адекватності, що є досить складною задачею, особливо в разі необхідності відтворення складного і специфічного тексту.

Адекватність – це найвища ознака результату перекладу, яка означає успішність і вичерпність представлення смислового змісту оригіналу, а також його повної функціонально–стилістичної відповідності [7; 8; 32].

Вважається, що перекладений текст ніколи є повністю і абсолютно еквівалентним тексту оригіналу, тож, незважаючи на ілюзію еквівалентності як досягнення бюжаного результату, намагання досягти її може бути якраз значним віддаленням від змісту оригіналу [9, с. 56]. Отже, існує значна різниця в розумінні термінів «адекватність» і «еквівалентність» в перекладознавстві.

Адекватність – це критерій успішності перекладу, що оцінюється на підґрунті кореляції оригінального та цільового текстів, в ході чого до уваги проймається мета перекладацької діяльності і факт збереження низки умов [33]:

- коректно відтворено в перекладі всі одиниці та їх комбінації;
- результат перекладу (цільовий текст) є зрозумілим для реципієнта, що є носієм цільової мови при відсутності жодних зауважень або питань.

Тож, наголошуючи на тому, що адекватний переклад – це відтворення одиниці мовлення в єдності змісту і форми з мови оригіналу на іншу (цільову) мову, треба відзначити додатково, що ця єдність має враховувати не лише загальну змістову, а й прагматичну еквівалентність, а також відсутність порушення норм мови, точність і ідентичність впливу на реципієнта тексту перекладу. Іншими словами, забезпечене адекватністю перекладу збереження функціональності і прагматичного ефекту досягається не дослівною передачею розрізнених окремо переданих складових цілісної мовленнєвої одиниці, де зміст цілого не дорівнює звичайній сумі компонентів, а оцінюється в системі [8].

Дослідниками сукупно висловлене міркування стосовно існування 4 параметрів адекватності результату перекладу, серед яких наступні:

- 1) адекватність відтворення в перекладі семантичних даних;
- 2) адекватність відтворення емоційної та оцінної інформації;
- 3) адекватність відтворення експресивної інформації;
- 4) адекватність відтворення естетичної інформації [10].

Узагальнюючи ці параметри, переклад – це процес і результат відтворення оригіналу засобами іншої мови із збереженням єдності плану змісту і плану форми, що досягається цілісним перенесенням змісту і ідеї тексту оригіналу в притаманних для нього стилістичних властивостях і особливостях засобами

цільової мови. І в цьому плані для підтримання ідентичності впливу на реципієнта при здійсненні переходу на іншу мову необхідним є пошук таких різнорівневих засобів - граматичних та лексичних форм, які б аналогічно відповідали цілісному змісту [1, с. 10]. Зважаючи на надзвичайну складність цього пошуку, вважається, що і адекватність, і навіть еквівалентність перекладу не бувають повними і абсолютними, що обумовлюється складністю мовних систем, що зіставляються і кількісні розбіжності між ними.

Приймаючи тезу про неможливість абсолютної адекватності перекладу, перекладознавці висувають пропозицію виділяти різні рівні еквівалентності перекладу, яка може бути формальною і динамічною.

Формальна еквівалентність досягається якомога більш наближеним збереженням планів форми і змісту оригіналу і максимально точним переданням його загальної структури й окремих складових [2].

Динамічний тип еквівалентності забезпечується створенням між перекладеним текстом та його реципієнтом зв'язку, що був би ідентичним тому, що встановлювався між оригінальним текстом і його реципієнтом (де реципієнтами є в обох випадках носії мови) [6, с. 24]. Цей тип перекладу ґрунтується на природності обраних засобів вираження, підбір яких здійснюється таким чином, щоб, сприймаючи текст, реципієнт не полишав межі власного культурного контексту, а це є фактором, який відсуває в розряд другорядної значущості технічне структурно-формальне відтворення оригіналу. В цьому сенсі розуміння і тлумачення динамічної еквівалентності наближується в інтерпретації до адекватності перекладу.

Втім, еквівалентність, так чи інакше, ґрунтується на відносинах кореляції між вихідним та цільовим текстом, що реалізують аналогічні комунікативні функції у відповідних культурах. Це послужило поштовхом для ранжування типології видів еквівалентності, серед яких синтаксична, семантична (денотативна) і прагматична [9, с. 46].

Еквівалентність постає підґрунтям забезпечення комунікативної рівнозначності, що і робить певний мовленнєвий продукт саме перекладом, а не

самостійною оригінальною одиницею, який передбачає передавання в цільовому тексті змісту оригіналу як цілісної сукупності даних змісту в єдності емотивних, стилістичних, образних та естетичних функцій складових, де нормою еквівалентності є максимальна орієнтація на оригінал [5, с. 73] для збереження на додачу і функціонально–комунікативної інформації, яка мистіться в тексти оригіналу не лише в експліцитній, але й імпліцитній формах.

З метою розрізнення цих ключових оцінних термінів (адекватність і еквівалентність перекладу) відзначимо вимогу відтворення стилістичних і експресивних відтінків оригіналу у випадку із адекватністю перекладу, і орієнтацію на відповідність створюваного перекладачем тексту параметрам, детермінованим оригіналом [10, с. 112], – у випадку наявності еквівалентності.

Досить нерідко в ході перекладу виявляється складність з переданням реалій, або вербальних відповідників інших феноменів, еквіваленти або кореляти для яких у цільовій мові відсутні, і зважаючи на мовну лакунарність, в одних мовах і культурах позначається вербально як окреме поняття, або не знаходить вербалізації в мові взагалі. Відтворення в перекладі такого типу – безеквівалентного – мовного матеріалу (до якого, до речі, можуть належати і метафоричні засоби), є найбільш складним завданням для перекладача, що потребують залучення перекладацьких трансформацій.

Останні запроваджуються до перекладацького процесу саме з метою забезпечення точності перекладу, яка досягається не формальною відповідністю між корельованими одиницями мов, а функціональною тотожністю [34, с. 88].

Таким чином, трансформації використовуються перекладачем для того, щоб текст перекладу був функціонально тотожним тексту оригіналу.

Дослідники виділяють і ключові фактори, які спонукають до залучення перекладацьких трансформацій, в плані розбіжностей в мовних системах оригіналу і цілі, норм узусу, що робумовлюються розбіжностями середовища їх становлення, еволюції і функціонування [12, с. 189]. Інші вказують ще на один обов'язковий мотив перекладацьких трансформацій – відтворення особливостей образності, що важко передається в перекладі [2, с. 86].

Мотивацією потреби і нагальної необхідності запровадження перекладацьких трансформацій, є і узагальнений факт, що здійснення процесу відтворення оригіналу засобами цільової мови не може відбуватись виключно за допомогою фіксованих або усталених перекладацьких відповідників, адже вони мають не лише відмінне мовне вираження, а і відмінний набір сем, що, знову ж таки, обумовлює потребу у перекладацьких трансформаціях [6, с. 13].

Отже, весь спектр факторів і причин залучення до перекладу трансформацій може категоризуватись за двома основними групами, серед яких об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивними причинами трансформацій є культурні розбіжності, різниця в типологічних ознаках (граматичних структурах) мов. До суб'єктивних причин належать фактори, пов'язані із роботою перекладача, охоплюючи нестачу часу при усному перекладі, особливості його власного стилю, рівня компетенції і факт носія / неносія мови.

Також вирізняють і характер змін в ході перекладацьких трансформацій, де основними видами заміни є стійкі міжмовні кореляти як результати перекладацьких перетворень і контекстуальні, утворені під час перекладацького процесу залежно від контексту. Значний вплив при цьому має і неспівпадіння фонових і прецедентних знань у носіїв оригінальної і цільової мов.

Вищезазначені аспекти мовних розбіжностей створюють труднощі при перекладі. Однією з таких проблем є метафора, що за таких умов може тлумачитись як одиниця культури певної мови. Проблемність відтворення метафори пояснюється впливом низки таких факторів як:

- 1) відсутність еквівалента в мові перекладу, що може претендувати на відповідність критерію адекватності ;
- 2) відмінності систем цінностей культур, розбіжності в реаліях зіставляваних мов, а також їх норм.

З цих причин для реалізації повноцінної комунікації, і максимального розуміння культури іншої країни, вагоме значення має переклад метафор.

Антропометрична суть метафори полягає у втіленні асоціативних зв'язків людського досвіду, котрі своєю чергою є етноспецифічними. Механізми

метафоризації дозволяють виявити систему цінностей певної мовної спільноти та характер сприйняття навколишньої дійсності [23 9].

У зв'язку із цим перекладознавці підтверджують необхідність застосування трансформацій, що можуть належати до лексико-семантичних, стилістичних і граматичних, залучення яких сприяє реалізації головної мети в плані досягнення рівня адекватності перекладу.

Перекладацькі трансформації – перетворення елементів вихідного тексту з причини розбіжностей синтаксичного ладу і лексико-семантичних систем двох мов, націлених на забезпечення повноцінності тексту перекладу [8, с. 56].

Перекладацькі трансформації є прийомом, який передбачає перетворення формальних (лексичні або граматичні трансформації) чи семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі реципієнту [8; 10; 18].

Трансформації трактують як «прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення слова мови оригіналу в контексті і знаходимо йому відповідність в мові перекладу, яке не співпадає із словарним» [18, с. 21] або як міжмовні операції перевираження сенсу» [18, с. 21].

Перекладацькі трансформації тлумачать і як технічні прийоми процесу перекладу, що охоплюють заміни регулярних відповідників нерегулярними і самі мовні кореляти, отримані при залученні цих прийомів, і як «відступ від структурного і семантичного паралелізму між початковим і перекладним текстом на користь рівноцінності в плані впливу» [8, с. 52; 18, с. 23].

Перекладацькі трансформації можуть інтерпретуватись як способи перекладу, запроваджувані перекладачем для подання типових труднощів, або як частотні і варіативні міжмовні перетворення, залучені для досягнення еквівалентності і адекватності перекладу всупереч розбіжностям формальних та семантичних систем двох мов [18, с. 24].

Стосовно лексико-семантичних і стилістичних, виокремлюють такі тактики відтворення безеквівалентної лексики [8 ; 14]:

Транслітерація та транскрипція. Вони доцільні в тих випадках і умовах,

коли нагальним є збереження лексичної стислості плану вираження і разом з тим, - підкреслення специфічності номінованого об'єкту або поняття, яке відсутнє у мові перекладу.

Вони, зокрема, застосовуються при відтворенні в перекладі іншомовних власних назв. Це може відбуватись навіть за наявності відповідника в мові перекладу і призводити до запозичень шляхом транскрипції та транслітерації: *ambassador* / *амбасадор* (а не посол), *digitalization* / *диджиталізація* (а не оціфрування) тощо. Аббревіатури та скорочення також часто перекладаються за допомогою транскрипції із збереженням елементів транслітерації, наприклад *NATO* – *НАТО* (Організація Північноатлантичного договору)

Калькування, яке забезпечується переносом лексики мови оригіналу за допомогою заміни її складових прямими корелятами у мові перекладу, коли складові частини (частіш за все, морфеми) мовної одиниці відтворюються за допомогою відповідників мови перекладу: *UN* – *ООН* (Організація Об'єднаних Націй); *IMF* – *МВФ* (Міжнародний Валютний Фонд); *OAS* – *ОАД* (Організація Американських Держав); *IMO* – *ММО* (Міжнародна Морська Організація).

Калькування як спосіб перекладу відбувається для передачі як безеквівалентних явищ, так і тих, що мають еквіваленти, а також передбачає переклад словосполучень зі збереженням структури оригіналу. Наприклад: *quasi-state* / *квазі-держав*, *puppet government* – *маріонетковий уряд*, де труднощі застосування при перекладі визначаються необхідністю дотримуватися морфологічних норм іншої мови без втрати смислу.

Описовий переклад, що полягає у експлікації або описі властивостей або характеристик слова, що номінує певне явище, що здійснюється за допомогою розгорнутого словосполучення та навіть речення в мові перекладу, наприклад: *House of Lords* / *верхня палата Парламенту Великої Британії*.

Деякі дослідники відносять цей тип до лексико-граматичних трансформацій, оскільки при ньому лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке і надає додаткову інформацію, пояснення або визначення цієї одиниці [18]. Це змушує перекладача детально досліджувати

семантику слова або виразу для того, щоб мати змогу проінтерпретувати належним чином його значення засобами мови перекладу, іноді комбінуючи перекладацькі прийоми та принципи для донесення інформації до реципієнта та забезпечення її доступності для розуміння. До того ж, описовий метод є одним з методів, що застосовується для цієї мети іноді у поєднанні з іншими. В основному, цей метод застосовується при перекладах реалій, за умов лакунарності потрібних понять в українській мові [14, с. 59].

Іноді на додачу до описового методу спостерігаємо явище *компенсації* при порівнянні текстів оригіналу та перекладу, що є таким способом перекладу, за якого складові змісту оригіналу, втрачені під час перекладу, відтворюються в тексті у інший спосіб, що здійснюється для компенсації смислової втрати. Іншими словами, це – заміна складової частини оригіналу, який є складним в плані відтворення, іншим, аналогічним або будь-яким елементом, що компенсує втрату змісту і може справити максимально наближений вплив на реципієнта [15, с. 107]. До описового методу, вважаємо, можна віднести і випадки заміни реалії мови оригіналу на більш звичний і нейтральний її еквівалент, наприклад: *The Crown* – *королева Великобританії*.

Лексико-стилістичні трансформації охоплюють також *синонімічні заміни* які запроваджують в разі відсутності в мові перекладу усталеного еквіваленту до оригінальної одиниці, що примушує перекладача добирати корелят, що найвдаліше відтворюватиме зміст мовної одиниці, яке не є, тим не менш, її прямим синонімом. Або ж прямий переклад значення слова створить ефект тавтології в перекладі, щоб запобігти якому застосовується синонімічна заміна.

Конкретизація та *генералізація*, які також є досить розповсюдженими в перекладацькому процесі. *Конкретизація* – це спосіб перекладу, при якому відбувається заміна лексичної одиниці або словосполучення мови оригіналу з ширшим значенням на еквівалент в перекладі з вузьким значенням, при чому ця трансформація часто супроводжується додаванням додаткової інформації для конкретизації змісту [8, с. 57].

Потреба в звуженні значення корелята і конкретизації семантики деяких

мовних одиниць часто обумовлюється розбіжностями в будові мов оригіналу і перекладу, відсутністю в мові певної необхідної мовної одиниці широкої семантики. *Генералізація* зводиться до зміни на термін ширшої семантики.

Узагальнюючи види перекладацьких трансформацій, відзначимо їхній умовний поділ, адже, по-перше, багато з них можуть тлумачитись перехресно як такі, що не мають чітко визначених меж, а, по-друге, - вони дуже часто не можуть реалізовуватись окремо одна від одної, що часто спонукає перекладачів задіяти принцип комплексного перекладу і комплексного підходу. Перекладачі зазвичай поєднують техніки і стратегії, комбінуючі, зокрема, лексичні з стилістичними або граматичними перекладацькими трансформаціями.

Отже, окрім лексичних, стилістичних та їх комбінацій виділяється також низка граматичних трансформацій, які поєднуються з лексико-семантичними.

Лексико-граматичну трансформацію тлумачать як заміну, в результаті якої відбувається модифікація граматичних ознак слів (коли, наприклад, замість форми однини в перекладі спостерігається вживання форма множини), частин мови (напр., інфінітив у перекладі трансформується в іменник), членів речення (напр., додаток при перекладі перетворюється на підмет), і мовних одиниць (напр., одна мовна одиниця змінюється при перекладі на іншу) та речень (напр., просте речення перетворюється на складне або навпаки) [15].

Так, це може проявлятися у варіанті прикладу антонімічного перекладу.

Прийом *антонімічного перекладу* полягає у відтворенні поняття протилежним, що часто може бути антонімом українського корелята [18, с. 88].

В перекладі зустрічаються також випадки *опущення*, що передбачає оминання або вилучення лексеми чи конструкції в тексті перекладу.

Заміна частини мови. Хоча в більшості випадків в перекладі зберігається приналежність до частиномовних показників, все ж заміна частини мови залучається, коли переклад, супроводжуваний збереженням частиномовної характеристики, могла би призвести до порушення граматичних норм мови перекладу та традиційного слововживання. Заміна частини мови може додатково супроводжуватись зміною структури речення (наприклад, активний та пасивний

дієприслівник теперішнього часу замінюються, як правило, особовими формами дієслова у складі підрядного речення).

Граматичні трансформації можуть проявлятися і у вигляді *перестановки слів*, оскільки досить часто що при перекладі порядок розташування лексичних елементів змінюється, що виконується для приведення тексту оригіналу до традиційної для цільової мови сполучуваності одиниць порівняно із рідною.

Додавання слова - вид граматичної трансформації, який часто обумовлюється так званою компресією англійської мови, коли більш широкий сенс вербалізується обмеженим мовним матеріалом, наприклад: *wage-strike* – *страйк з вимогою підвищення заробітної плати*.

Наслідком додавань буває синтактична перебудова речення. Тож з метою дотримання норм української мови та виконання вимог за параметром адекватності перекладу, до структури українського словосполучення включаються лише імпліковані в оригіналі компоненти. Низка дослідників дотримуються думки, що переклад з однієї мови на іншу неможливий без перетворень граматичного рівня, і це є необхідність перебудови пропозиції (зміна структури) і решта замін як синтаксичного, так і морфологічного порядку, що часто поєднані з особливістю типології мов [8; 14; 18, с. 46].

Різні дослідники виділяють різноманітні види граматичних трансформацій. Зокрема, виділяють загальні види [2; 18, с. 21], серед яких переставлення, заміни, додавання та опущення, які можуть узагальнювати всі можливі перетворення синтаксичного порядку. Найбільш розповсюджені серед них – граматичні трансформації, до яких відносять синтаксичне уподібнення (дослівний переклад), членування речення, об'єднання речень та граматичні заміни (що передбачають зміни форми слова, частини мови чи речення).

Інший варіант поділу видів граматичних трансформацій [8, с. 41] включає внутрішній поділ; зовнішній поділ; внутрішню інтеграцію; зовнішню інтеграцію; зміна порядку слів; компенсацію.

На нашу думку, при пошуку способу перекладу синтаксичних оборотів та українську і необхідності залучення певного типу трансформації з наведених

вище класифікацій, треба послуговуватись висновками стосовно специфіки функції та синтаксичної ролі конструкцій в тому чи іншому випадку. При перекладі метафор можуть залучатись будь-які трансформаційні процеси, що обумовлюється не лише екстралінгвістичними факторами і особливостями лексичного складу мов, але й типологічними відмінностями, що досить значним чином проявляється у кореляції англійської і української мов.

Висновки до розділу 2

В цьому розділі визначено логіку дослідження способів відтворення метафори в кінодискурсі на прикладі серіалу “Bridgerton” з англійської на українську, яке має складатись з п’яти етапів (добір матеріалу, вибір фрагментів текстів із одиницями для аналізу, складання паралельного корпусу дібраних одиниць, інтерпретація їхньої семантики на тлі особливостей культурного фону і кореляція варіантів перекладу із особливим акцентом на техніках перекладацьких трансформацій). Оскільки, очікувано, що наряду із наведенням повного еквіваленту метафор англійської мови українською та втратою метафоричного засобу, найбільш частотним варіантом є трансформації в перекладі. Отже, в роботі систематизовано варіанти стратегій і технік перекладацьких трансформацій, оскільки метафора представляє складність для перекладача в плані пошуку способів адекватного відтворення її в перекладі.

Разом із цим, зазначимо, що домінуюча кількість перекладознавців погоджуються із логікою поділу перекладацьких трансформацій на лексичні, граматичні та стилістичні, які, до того ж, часто комбінуються одна з одною, набуваючі характеру комплексних трансформацій, що поєднують декілька, часто навіть з різних категорій. Процес, націлений на досягнення повної еквівалентності зазвичай ускладнюється розбіжностями між мовою оригіналу і мовою перекладу, що проявляється в особливостях граматичних системах мов, їхніх нормативних та функціональних властивостях. Зважаючи на наявність міжмовної різниці, перекладацькі трансформації мають бути ефективним

способом досягнення еквівалентності в умовах відсутності семантичної та структурної подібності між мовою оригіналу та мовою перекладу.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МЕТАФОР ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО СЕРІАЛУ “BRIDGERTON”

3.1 Специфіка серіалу “Bridgerton” та роль метафори в ньому

В цьому розділі роботи висвітливо результати дослідження метафори в обраному для аналізу кіно-тексті серіалу «Біджертони» / «Bridgerton» шляхом порівняння текстів оригіналу (англомовний кіно-текст) і тексту перекладу українською, що здійснено з метою виявлення тенденцій у відтворенні метафоричних образних засобів англійського кіно-тексту українською.

Вибір серіалу «Біджертони» / «Bridgerton» як матеріалу для дослідження пояснюється його великою популярністю серед людей різного віку та особливим захопленням цим серіалом молоддю в усьому світі.

Перший сезон серіалу вийшов 25 грудня 2020 року і став найпопулярнішим англомовним серіалом на Netflix на момент прем'єри. З таким же успіхом вийшов і другий сезон «Біджертонів».

Серіал «Біджертони», заснований на романтичній літературній історії періоду Регентства, належить авторству Джулії Квінн. «Біджертон» — фанфік, сценарій до якого був написаний американськими авторами.

Головна дія серіалу, відповідно до сюжетної лінії, розгортається в Лондоні під час, так званого, «сезону», коли дебютанток представляють при дворі.

Цей період зображений на екрані в американському історико-любовному драматичному телесеріалі, знятому режисером Крісом Ван Дусеном і створеним спеціально для Netflix.

Починаючи з самого свого виходу на екран серіал продовжує утримувати високий рейтинг та загалом переважно схвальні відгуки на різних

рецензійних сайтах. На даний момент вже випущено декілька сезонів цього серіалу і популярність його все ще не падає. До того ж, серіал було перекладено багатьма мовами світу, і українською, зокрема.

Оскільки для аналізу перекладацького аспекту метафори в тексті кінодискурсу на прикладі обраного серіалу разом з його перекладом на українську значущим є загальний контекст, зупинимось для початку на загальній характеристиці сюжетної лінії та комплексі персонажів, а також описі в загальних рисах хронотопу сюжету.

Отже, як вже зазначалось, сюжетна лінія розгортається в Лондоні епохи Регентства. Серіал розповідає про сім'ї, які мають намір видати своїх дочок заміж за хороших чоловіків, причому багатство та статус мають перевагу над коханням.

Серія фільмів розповідає історію однойменної сім'ї Бріджертонів. Події відбуваються у конкурентному світі Лондона, під час сезону встановлення світських зв'язків, коли до суспільство представляють молодь знаті та дворянства, і серед них – вісім братів і сестер із знатної та могутньої родини Бріджертонів – Ентоні, Бенедикт, Колін, Дафна, Елоїза, Франческа, Грегорі та Гіацинт.

В серіалі вони є головними діючими особами, які здійснюють свій життєвий шлях вищим світом Лондона в пошуках кохання в оточенні друзів і суперників.

Розвиток історії починається зі старшої доньки Бріджертонів – Дафни, яка досягає повноліття і повинна знайти собі залицяльника. Вона знає всі суворі манери і ввічливі протоколи, які демонструються нею перед королевою Шарлоттою. Але її майже зшибає з ніг, у стилі містера Дарсі, нестерпно зарозумілий герцог Саймон Бассет. Вони спочатку ненавидять один одного, потім закохуються, і події розвиваються далі в такій атмосфері заплутаних стосунків, пліток і інтриг.

Незважаючи на те, що події розгортаються в серіалі на тлі певного періоду історії, він не претендує на історичну чи документальну точність, тому

що це скоріше демонстрація шлюбних історій та фантазій в світі, що допускає радикальне расове розмаїття, вільне ставлення до сексу та стосунків і є сповним захоплюючих поворотів долі персонажів.

Треба відмітити, що манера мовлення персонажів є досить яскравою, експресивною і колоритною, багатою на епітети, метафори та інші засоби стилістичної виразності, вони містять значний діапазон образних засобів, що і опинились у фокусі уваги в цьому дослідженні.

Дослідження здійснювалось відповідно до етапів процедури аналізу, розписаному у попередньому розділі роботи поетапно і результати аналізу узагальнюються, систематизуються і інтерпретуються в цьому розділі.

Зважаючи на специфіку зазначених вище параметрів серіалу з точки зору властивостей сюжетної лінії, обраних метафоричних засобів виявилось значна кількість, які категоризуються за семантичним принципом в найменшому контексті, який є важливим для коректної інтерпретації загальної семантики образного засобу.

Оскільки, як виявилось відповідно до наших спостережень, переважна кількість дібраних методом суцільної вибірки метафор виступають в контексті в складі фразових єдностей, які переважно складають стійкі фрази і ідіоми (фразеологічні одиниці), в структурі яких відбувається реалізація образної семантики.

Саме тому дібрані одиниці розглядаються не лише за семантичним принципом, але і структурним для виявлення ступеня залежності значення одиниці цілком від значень її компонентів.

Структурно виділені фразеологічні одиниці із метафорою в складі представлені різноманітністю типів з точки зору співвідношення між їх компонентами. Основний поділ матеріалу передбачає їх структурну класифікацію на два типи:

1) фразеологічні одиниці, складені за зразком словосполучення або словосполучення із одиницею з метафоричним образним значенням в якості компонента, наприклад (вербальний відповідник метафори виділено):

to be in one's blossom, out of the blue, to show teeth, to leave a bay, to be as a prize, to offer a smile;

2) фразеологічні одиниці, побудовані за зразком речення, в якому реалізується метафоричне значення одного зі структурних компонентів.

Цей другий структурний тип одиниць із образним компонентом представлений фразеологізмами, які ілюструють відношення предикації між його компонентами, серед яких підмет і присудок явно диференціюються, наприклад.:

It's not the coat that makes a gentleman;

Entire life reduced to a single moment;

That's another pair of shoes.

When buying a horse I don't negotiate with the horse;

Every baron has a bastard;

The world is a small place;

Reformed rakes make the best of husbands;

Those who marry in haste must repent at leisure;

One cannot judge a book by its cover;

Darker turns in these woods;

The apple shouldn't fall very far.

Деякі одиниці останньої категорії належать не до оповідальних, а до наказових типів речень, де реалізується образне значення метафоричного засобу кіно-тексту, наприклад:

More power to your elbow! Heaven forbid!

Як бачимо, є сенс розглядати їх як цілісні одиниці, що містять контекст для реалізації метафоричного значення, адже сама лексична одиниця *apple*, *baron*, *shoes*, або *horse* не розкриває суті образного конотативного значення, утворене шляхом метафоризації. Для більш глибокого вивчення потребується розгляд ширшого контексту

Отже, перш ніж перейти до розгляду особливостей їх відтворення вербальними засобами української мови під час дубляжу фільму,

сконцентруємось на особливостях структури і семантики образних одиниць метафоричного плану для того, щоб відслідкувати, якого типу перетворення і трансформації відбуваються з ними в перекладі на українську.

Почнемо зі структурних особливостей.

В той час як структурна категорія другого типу (серед зазначених вище) включає одиниці, які є автономними реченнями за своєю структурою, вони становлять меншу групу.

Щодо першої групи одиниць, вони представлені словосполученнями (фразеологічними одиницями).

В ній спостерігаються різноманітні типи за специфікою зв'язків, але кількісно значно переважають вербальні (дієслівні).

Частіше за все, структурно вони представлені поєднанням дієслова + іменника, причому останній синтаксично виконує дві різні функції:

- функцію *додатку* у випадку сполучуваності з переходним дієсловом (e.g. *to settle the matter, to hunt fortunes, to keep the company, to sit the season*), що може ставати розширеним ад'єктивними та адвербіальними компонентами зі збереженням ядерної структури Verb+Noun (e.g. *to take smb's hand, to be a rare jewel, to don one's own slippers*);

- функцію *обставини* в разі сполучуваності з непереходним дієсловом і іменником із прийменником (Verb+Prep.+Noun), що може бути розширеним (*to be in a great deal of trouble, to be in good time, to be in the club, to be in smb's boots, to look in pain*).

Вербальна модель актуалізації метафоричного засобу також в незначному обсязі контекстів має структуру:

1) Verb+Adj (e.g. *to see red, to become blue*), а також

2) Verb + Adv. (*to rake through and through*).

Наступним структурним типом у корпусі проаналізованих фразових одиниць фразеологічного типу, що виступили контекстом актуалізації метафоричного засобу, є *номінативний (субстантивний)* із моделями Noun+Prep.+Noun, де один іменник набуває, як правило, атрибутивної функції

(наприклад, *the game of pretend*), інколи розширеної вставними функціями прикметника (e.g. *in the grand battle of the season, the sight for a sore eye*).

Іноді фразеологічні одиниці номінативного типу можуть бути зведені до структури Prep+Noun (e.g. *out of touch, on behalf*) або Prep.+Adj (наприклад, *out of the blue*).

Таким чином, вербальний та номінальний типи є кількісно домінуючими структурними типами, представленими за допомогою вищезгаданих шаблонів, які повинні бути переосмислені за допомогою цільовою мовою в процесі перекладу наближено до їхнього цілісного вигляду, оскільки саме вони і створюють контекстуальне тло для реалізації метафоричного значення, а отже, важливі і для відтворення в перекладі.

Оскільки, як виявилось, метафоричне значення можна спостерігати в більш широкому контексті, а не на рівні однієї лексичної одиниці, будемо і надалі в роботі аналізувати їх в контексті фразових єдностей, тим паче що в багатьох з них метафоричне значення є результатом фразеологічного зрощення і наявності цілісної семантики для фразеологічної одиниці.

Будучи складними мовними одиницями, такі фразові єдності мають семантику, яку не можливо аналізувати з точки зору семантичних характеристик їхніх компонентів, натомість це передбачає сприйняття семантики всієї фразеологічної одиниці як цілісності, де і рівень образності лексичних одиниць є різним.

Тому розпочнемо семантичну характеристику з результату категоризації проаналізованих фраз.

Вони належать до різних типів з точки зору вмотивованості загального значення значенням компонентів, або, іншими словами, семантикою, далекою від буквальної, яка набула метафоричного значення.

За семантичним параметром у корпусі аналізованих словосполучень виділяють такі категорії, які представляють типологію фразеологічних одиниць, де метафоричне значення компонентів знаходиться у кореляції.

Тож серед образних одиниць із метафоричним значенням вирізняються:

1) *фразеологічні зрощення*, які характеризуються найвищим ступенем ідіоматичності значення, що може не дозволяти навіть аналізувати підґрунтя утворення образності на синхронному зрізі і семантика загального образного засобу не виводиться з суми значень їх компонентів (e.g. , *to don one's own slippers, to put one's head in a spin, to send the willow back to the farm, to play one's fiddle, to put all eggs into one basket*).

2) *Фразеологічні з'єднання*, що характеризуються високим ступенем метафоричної вмотивованості завдяки чіткому образному значенню компонентів фрази (e.g. *to emerge phoenix-like from the ashes* (де “ashes” означає “broken state because of hard times” а “phoenix” – “a person being broken as a result of hardships or grief”), *to turn blind eye on smb* (де “blind eye” означає “inability or lack of desire to notice something important”), *be in one's blossom* (де “blossom” означає “the period of flourishing, peak of beauty”), *to show teeth* (де “teeth” означає “ability to defend, temper”), *to shuffle in front of smb* (де “shuffle” означає “flatter”), *to foist smb on the marriage market* (де “foisting on the market” означає метафорично “active search of a husband”), *to be dead to smb* (де “dead” означає “not existing due to some offensive context of relationships”), *to be a rare jewel* (де “rare jewel” означає “something/somebody valuable and rare”), *to be in one's boots* (де “boots” означає “situation, circumstances”) etc.

В усіх наведених прикладах очевидний метафоричний компонент, який модифікує загальну семантику фразеологізму та обумовлює його вмотивованість, коли загалом можна витлумачити значення всієї мовної одиниці з конотативного значення її складових з урахуванням її образності.

3) *словосполучення*, представлена фразовими поєднаннями з доволі високим ступенем стабільності, які є досить значним чином вмотивовані семантично значенням складових, але в їхньому контексті також породжується метафоричне значення компонентів (наприклад: *to know no bounds, to have a word, responsibility falls upon smb, to be on display, to be in possession of smth, to be in good time, to be one's last hope, to keep the company*

with smb, to see the things more clearly, to be at every corner).

Кількісно домінує група фразеологічних єдностей, яка становить 82% корпусу, і які як раз і сприяють формуванню конотативних значень метафоричного типу у лексичних одиниць і роблять це значення очевидним в контексті. Найменше серед них фразеологічних зрощень, яким притаманне цілісне метафоричне значення, для інтерпретації якого часто потрібен діахронічний аналіз.

Цей факт стосовно домінування саме фразеологічного характеру одиниць, в контексті яких відбувається реалізація метафоричного значення, значною мірою пояснює обрану перекладачами фільму техніку перекладу цих метафор, оскільки вона дуже корелює з типом одиниці за ступенем семантичної єдності.

До того ж, відповідно до спостережень, серед дібраних фрагментів тексту, в яких відбувається реалізація метафоричного значення, вирізняються деякі закономірності в плані належності метафор до семантичних категорій, що відповідають сфері людської діяльності і буття, які вони описують.

Дослідження продемонструвало домінування наступних тематичних категорій, які виступили основними атракторами формування метафоричних засобів, за якими, відповідно до семантичних ознак, були розподілені відібрані словосполучення (тематичні категорії перелічені за принципом їх кількісного домінування):

1) «Соціальна взаємодія», до якої належать метафоричні засоби, що позначають та описують специфічні риси соціальних відносин, соціального рангу та стосунків, що, зважаючи на суть сюжету серіалу «Бріджертони», розвиваються в атмосфері пошуку найкращої пари (майбутня дружина чи чоловік), представлення в суспільстві, де описуються перші кроки молодих дівчат у цьому суспільстві, де стають дуже значущими й необхідними уточнення найменших нюансів цієї взаємодії, пов'язаної зі створенням репутації, вирішенням проблем у спілкуванні, привертання уваги залицяльників з метою одруження тощо.

Цю семантичну категорію ілюструють наступні одиниці з метафоричним значенням компонентів: *to sit the season out, to fall from grace, to claim a wife, to be the worst match, to be held in high regard, to sire an heir, to take smb in for charity, to foist smb on the marriage market, reformed rakes make the best of husbands to host the ball, to be on display, to secure a match, to keep the company with, to take smb's hand, to keep in touch, to ask for smb's hand, to have a line of suitors to handle misunderstanding, etc.*

Серед зазначених одиниць досить розповсюдженою є тема одруження, що метафорично зображується крізь призму образу «ринку» (*marriage market*), де дівчата на виданні ніби демонструють себе з метою найвигіднішого «продажу» і вибору гарної партії, що підкреслює суть соціальної значущості інституту шлюбу той час і пріоритети матеріального характеру.

2) «Людська природа» – семантична категорія, що включає метафоричні одиниці фразового типу, що позначають різні аспекти людської поведінки та проявів, які можна розглядати як характерні риси людини, наприклад: *you shouldn't judge the **book** by its cover, to hunt **fortunes**, the **game** of pretend, to be a rare **jewel**, the **sun and the moon**, the **apple** shouldn't fall very far, it's not the **coat** that makes a gentleman, every **baron** has his bastard, etc.*

3) «Емоції та почуття», - наступна кількісно репрезентована семантична категорія, домінування якої зумовлене високою частотністю звертань до психологічної сфери людини, повністю залученої у вир емоцій та почуттів у гонитві за коханням, удачею, майбутнім успішним життям, першими сексуальними відчуттями тощо.

Так, до одиниць метафоричного типу, що становлять дану семантичну категорію, відносяться такі, що позначають позитивні емоції: *absolute watering pot, to fall in love, to offer a smile to make haste, to feast eyes above*, а також негативні: *to see red, to be one's last hope, to go along with the panic, to take smb in for charity, to have mercy on smb's souls*, що демонструють розмаїття психологічних станів людини.

Схематично домінування метафор за семантичним принципом представлено у вигляді діаграми:

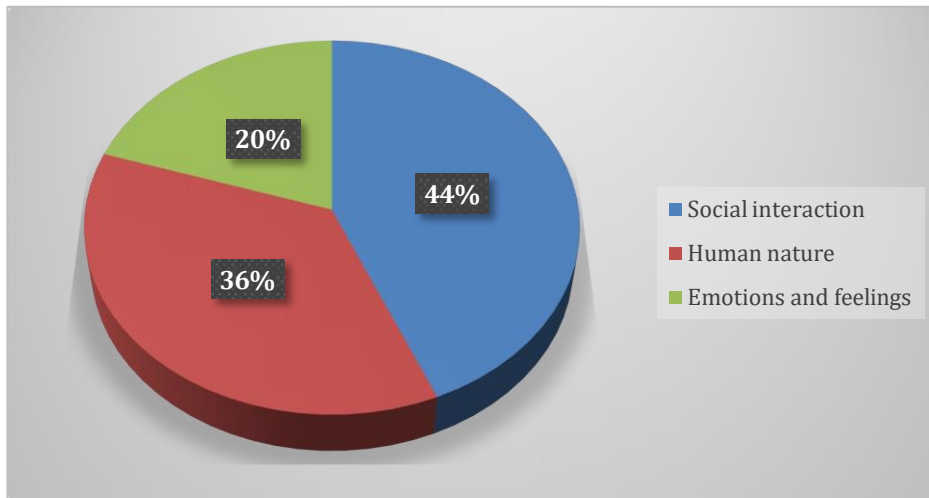

Рис. 3.1 Семантичні категорії застосування метафоричних засобів в кількісному відношенні в серіалі «Бліджертони»

Домінування вищезазначених семантичних категорій, виділених у кіно-тексті, представлених метафоричними вживаннями лексичних одиниць, що реалізуються у фразеологізмах і словосполученнях, свідчить про їх соціо-антропологічний характер, що пояснюється сюжетом серіалу «Бліджертон», розвиток сюжету якого фокусується на досвіді соціалізації та спілкуванні молоді.

Наступна частина цього дослідження буде зосереджена на конкретних способах їх перекладу на українську.

3.2 Тенденції відтворення метафори і рекомендації для практичного застосування при перекладі сучасного кіно-дискурсу

У цьому підрозділі роботи наводяться результати аналізу технік і стратегій перекладу, які застосовує перекладач під час надання української версії серіалу «Бліджертони» стосовно аналізованого корпусу метафоричних одиниць.

Основна увага приділяється домінуючим способам перекладу, а також

сконцентруємось на наявності тенденцій і закономірностях між структурно-семантичним типом одиниці словосполучень, в яких реалізуються метафоричне значення слів і застосованою технікою перекладу.

Не лише на еквівалентність, але на адекватність перекладу звертаємо увагу в ході дослідження, зокрема, на збереження балансу між експресивною та референційною функціями, збереженням емоційного впливу на реципієнта, що важливо для сприйняття загального кіно-твору в контексті цільового розмовного тексту.

Іншими словами, звертаємо увагу на досягнення аналогічного прагматичного ефекту під час перекладу метафор, що часто вимагає модифікацій і трансформацій.

Проаналізовано методи та прийоми підбору еквівалентів (абсолютних, часткових, безеквівалентний) до англійських метафор в контексті словосполучень серед українських корелятивів.

Зважаючи на досить складну природу метафоричних засобів, які, до того ж, набувають актуалізації в складному контексті, треба зазначити, що підбір корелятивів англійським метафорам серед україномовних в ході перекладу рідко йде шляхом абсолютної еквівалентності.

Абсолютні еквіваленти можна знайти лише в тому випадку, якщо в двох мовах (вихідній і цільовій) є ідіоми, які в цих мовах буквально збігаються або походять з одного джерела.

Вони передбачають відповідність за формою та значенням і називаються також денотативними еквівалентами.

У корпусі виділених метафор їх найменша кількість і представлені вони дуже незначним чином.

Ця категорія може бути проілюстрована за допомогою таких відповідників:

Engl. "She calls you a *"diamond of the first water."* /

Ukr. «Вона називає тебе *"діамантом чистої води"*, де метафора «діамант чистої води» образно асоціюється з чистотою крові і належності до

аристократичного роду, що в кіно-тексті у відповідному значенні застосовує дівчина в контексті знайомств з метою знайти гарну партію, характеризує чоловіка як вартісне надбання в якості майбутнього чоловіка для будь-якої дівчини і неї самої, намагаючись через порівняння із діамантом, що вважається найдорожчим і найбажанішим надбанням як показник багатства і якості життя, продемонструвати і його вагомість і принади як характеристики майбутнього обранця, у бажанні полестити.

Або аналогічну категорію ілюструє наступний приклад:

Engl. *to show one's teeth* /

Ukr. *показати зуби*, застосована в контексті “*She is always ready to show her teeth*”, де метафорична «демонстрація зубів» означає здатність захистити себе у відповідь на образу, що є загальнолюдською реакцією на напад і вкорінюється в сприйнятті тваринної поведінки захисту, перенесеною на людську и в контексті фільму з’являється у характеристиці героїні, яку важко образити і яка здатна себе захистити своїм гострим язиком і саркастичними зауваженнями або хоча б натякнути на свої кордони, які не варто переступати, що відбувається на тлі ситуації неввічливої і негарної поведінки до неї.

Іншими прикладами абсолютної відповідності метафоричних засобів із повним їх збереженням є кореляти :

Engl. “*When I was a girl, some centuries ago, I was afraid even of my own reflection*» /

Ukr. “*Коли я була дівчинкою, колись давно, я боялась навіть власного відображення*”.

Тут в обох мовах спостерігаємо в аналогічному контексті опису себе героїнею в розмові з чоловіком, з яким знайомиться, для актуалізації виразного боягузства дівчини-персонажа, що в обох культурах має точний аналогічний і за вербальною стороною, і за планом змісту, відповідник «боятись власного відображення», як метафора найменшої небезпеки з усіх можливих – власного віддзеркалення.

Або аналогічне може ілюструвати наступний приклад метафори та її українського еквівалента:

Engl. *to ask for smb's hand* (*He was searching the moment to ask for her hand*) /

Ukr. *просити руки* (*Він шукав моменту попросити її руки*), застосованого в значенні «просити дозволу одружитись», що в контексті твору стосується Дафни, дочки Бріджертонів, з якою чоловік виношував ідею побратись, але для початку треба було просити руки в батьків, і що є абсолютно зрозумілим і ідентичним за змістом в культурі українців, де подібна традиція існувала і існує, що й дає підстави

Структура обох наведених словосполучень ідіоматичного типу також демонструє повний збіг навіть у порядку слів, а застосована техніка перекладу – слово в слово або, краще сказати, пошук наявного еквівалента, де не потрібна граматична чи лексична трансформація. До того ж, сам метафоричний засіб англійської мови відповідає метафорі в українській за обсягом і характеристиками значення.

Такі збіги є рідкісними через різницю в морфологічних типах англійської та української мовами.

Значно частіше використовувалися два інші види еквівалентності – відносна та безеквівалентна, які передбачають певні трансформації як граматичного, так і лексичного рівнів, що торкається і перетворень самої метафори.

У випадку відносної еквівалентності ми зазвичай спостерігаємо різницю в лексичних складових словосполучення, хоча і однакові або дуже близькі за значенням.

Відносну еквівалентність, засновану на тотожності значення, але не форми, з цієї причини іноді називають стилістичною, конотативною або прагматичною еквівалентністю.

Однак, припускаємо, це може бути під сумнівом у разі невдалого вибору еквівалентів і відмінностей у прагматичному ефекті, які можуть зробити

переклад неадекватним через несхоже враження, яке справляє на читача/глядача оригінальна та перекладена версія. Те саме стосується ймовірних відмінностей у стилістичному ефекті через різні обрані конотативні мовні засоби.

Такий тип відносної еквівалентності метафоричних засобів може ілюструвати:

Engl. *to hunt fortunes* (*He was told to hunt fortunes*)

Укр. *бути охочим до багатства* (*Поговорювали, що він був охочим до багатства*).

Ці приклади зустрічаємо в контексті розмови дівчат, повністю занурених в знайомства, побачення і гонитву за вдалою партією для себе і обговорення чоловіків, що виявляють прихильність також до їхньої подруг і сестер. Вони говорять про претендента на руку і серце подруги і сестри, характеризуючи його як підозрілого шукача багатств, а не кохання, і родину, відповідно до побоювань дівчат, будуватиме за принципом одруження на заможній.

Тут спостерігаємо в англійському і українському варіантах неповну відповідність плану змісту, хоча загальний сенс в наведеному контексті відповідає. Семантику метафор «переслідування, полювання» та стан «значного бажання щось отримати» (*hunt, бути охочим*) збережено, хоча пов'язаний із зазначеними метафорами об'єкт - *fortunes* та *багатство* є в одному зі значень синонімами, хоча вони і мають різницю в семантиці, корелюючи одне з одним за принципом гіпо-гіперонімії, а також “*полювати*” і “*бути охочим*” відрізняються характером дії: в той час як в англійському варіанті характер дії активний, у українському варіанті “*бути охочим*” або “*бажати*” – не означає активної дії, а лише імплікує її як наслідок бажання, а сама “*охота*” в цілому тексті є метафоричною.

Аналогічний принцип еквівалентності при перекладі спостерігаємо між наступними парами відповідників:

Engl. *sit the season out* (*She was planning to sit the season out*), що означає ‘*to go out and socialize with the aim of finding a wife/husband*’,

– Ukr. *провести сезон*, де “*season*” / “*сезон*” (*Вона планувала добре провести сезон*) – це період балів, що звучить досить спільним чином в контексті кіно-твору і знаходить експліцитне вираження в сюжеті фільму з різницею лише в тому, що в англійській версії позитивна оцінка дії як успішної вже прихована в семантиці саого метафоричного засобу, в той час як в українській вимагалась ще конкретизація “добре” для аналогічної мети і актуалізації успішного характеру дії, де *провести сезон* в суспільстві означатиме результативний пошук чоловіка і укладання шлюбу. Така семантика реалізована в контексті кіно-твору на початку першого сезону, де починається оповідь про родину Бріджертонів, які, під час початкового балу сезону, виводять в світ своїх дочок, одна з яких наполягає у розмові із сестрою на тому, що її головна мета – *провести цей сезон* у активних відвідуваннях балів, побаченнях і знайомствах – всьому, що передбачає кваліфікацію проведення сезону як успішного, що завершилось би вдалим і щасливим шлюбом.

Втім, різниця полягає в структурному вираженні метафоричного вислову в англійській і українській, де асоційовані з англійською метафорою “*to go out*”, “*to sit out*”, “*to be out*” в словосполученні, відсутні в українській, морфологія якої менш залежна від фразових дієслів.

І найчисленнішою категорією є *безквівалентність* метафор під час їх відтворення українською.

Припускаємо, що це пояснюється згаданою вище причиною, пов’язаною з типологічною різницею між вихідною та цільовою мовами – англійською та українською – що спричиняє граматичні та структурні трансформації, детально розглянуті нижче.

Безквівалентність у процесі перекладу більш ніж інші види зумовлює різноманітні види трансформацій, оскільки до цієї категорії належать такі метафори, які не мають сталого еквівалента і потребують заміни словом, а також які в більшості випадків є невід’ємною частиною ідіоматичних утворень в мові оригіналу, при цьому можуть не мати відповідника в українській або

взагалі не мати метафоричного засобу такого типу і потребує дескриптивного підходу до тлумачення його значення за допомогою словосполучень, розгорнутих словосполучень, частин речень підрядного типу, або цілих речень.

Наприклад, такі пари відповідників в англійській і українській можна спостерігати:

Engl. *Absolute watering pot, that one* – Ukr. *вона просто розчавлена*,

Engl. *out of the blue* – Ukr. *зненацька*,

Engl. *to fall for smb* – Ukr. *сподобатись*,

Engl. *to secure offers* – Ukr. *пропонувати*,

Engl. *to see red* – Ukr. *злитись*,

Engl. *to come of age* – Ukr. *подорослішати*, etc.

Усі вони передають загальне значення фрази в перекладі, хоча образні чи конотативні компоненти в усіх не зберігаються в цільовому тексті й не завжди компенсуються іншими мовними засобами, що може доходити повністю до втрати метафори в тексті перекладу.

Кількісне співвідношення тенденцій в плані кореляції метафоричних засобів в англійській і українській мовах.

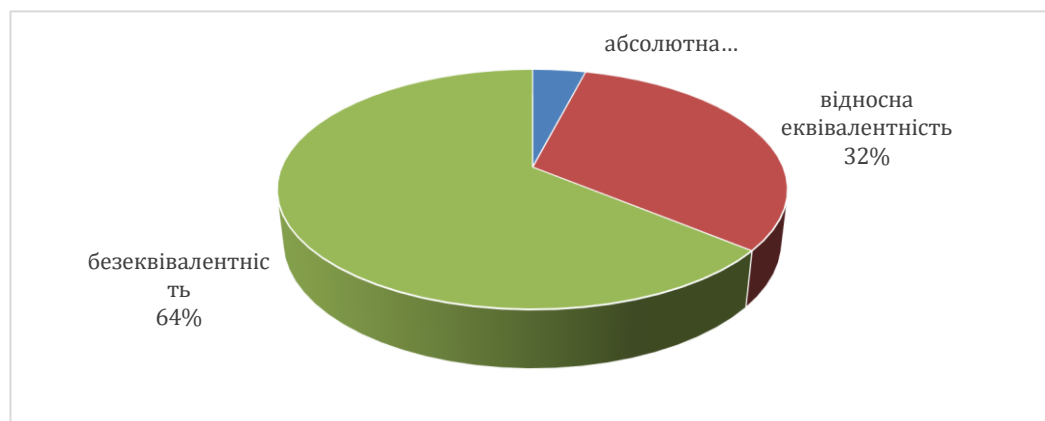

Рис. 3.2 Кількісне співвідношення типів кореляції метафоричних засобів в кіно-дискурсі серіалу «Бріджертони» англійською і українською мовами

Зрештою, за нашими спостереженнями, перекладач застосовував трансформації та модифікації в процесі перекладу, що іноді зумовлено бажанням зберегти той самий прагматичний ефект, а іноді – просто знайти більш відповідну структуру фрази, яка звучить природно для мови перекладу.

Ще одна причина, на нашу думку, може стосуватися ритмічної будови фрази і красою звучання репліки персонажа чи то інтонаційними міркуваннями.

Отже, під час перекладу з метою досягнення еквівалентності перекладу відбувалися різні граматичні та лексичні зміни, які називають трансформаціями, і які розглянемо в наступному підрозділі роботи.

3.3 Стратегії відтворення метафори і перекладацькі трансформації під час дубляжу серіалу “Bridgerton” українською мовою

Як було продемонстровано в попередньому підрозділі роботи, при безеквівалентності метафоричних засобів, що є домінуючою тенденцією у кореляції метафоричних засобів в англійському і українському кіно-тексті під час перекладу з метою досягнення еквівалентності перекладу відбувалися різні граматичні та лексичні зміни, які називають трансформаціями, і які розглянемо в цьому підрозділі роботи.

Дослідження продемонструвало, що перекладацькі трансформації в плані відтворення метафор англійською мовою засобами української можуть бути чотирьох типів.

Серед них розрізняють транспозицію, заміну, доповнення та пропуск (опущення). Усі вони в основному передбачають структурні зміни цілого словосполучення або фразеологізма, частиною яких вони є.

Розподіл між чотирма згаданими видами перетворень досить відносний, тому що навряд чи можна знайти приклади перетворень в чистому вигляді, адже зазвичай вони поєднуються одна з одною або межують одна з одною.

Так, *транспозиція*, заснована на зміні порядку мовних складових, де окремі слова або фрази можуть переміщатися відповідно до тематично-ремічного поділу фрази.

Транспозиція іноді вимагає реструктуризації фрази – зміни її шаблону, викликаючи деякі лексичні зміни в деяких випадках.

Таку трансформацію, як транспозиція, можна спостерігати у відповідностях:

Engl. *responsibility falls upon him* – Ukr. *він нестиме відповідальність*, де “responsibility” змінює свою функцію суб’єкта в англійській фразі, де відповідальність буквально «падає» (“falls”) на об’єкт в українській, де її «несуть», що застосовується в обох варіантах озвучення фільму в контексті кваліфікацій дій персонажа-чоловіка в плані обсягу його відповідальності за спілкування з дівчиною, де відповідальність імпліковано означає “чесність у поведженні, повага” тощо, яка є для чоловіка, що бажає отримати жінку, свого роду тягарем, тож звідси походять метафора “падіння” і ніби то метафоричної “ваги”, що надає метафоричного “руху до долу”, і відтворюється аналогічним, зрозумілим україномовному слухачу, чином.

Іноді при такому типі трансформації образні характеристики одного об’єкта можуть переходити на інший:

Engl. *the sight for one’s sore eye* /

Ukr. *болюче видовище*, застосовані в контексті опису реакції споглядачів або обізнаних у ситуації на недостойну поведінку персонажа. Подібна категоризація прикладів ґрунтується на висновку, що, в той час як у версії мови оригіналу атрибут “sore” стосується ока (*eye*), у цільовій мові набуває ролі властивості видовища – “того, що око сприймає”, гарантуючи свого роду міжмовне метанімічне співвіднесення.

Інший вид трансформації, який, за нашими спостереженнями, зустрічається значно частіше і становить 35% аналізованого матеріалу, є *заміна*, яка може полягати у зміні функцій слів у реченні, поширеному перетворенні складного на простіший. словосполучення і навпаки або заміна

компонентів на інші з семантикою, що відбувається на тлі перекладу метафоричного засобу з англійської на українську.

Таким чином, шляхом заміни, що буквально означає заміну, виникають такі пари відповідностей під час порівняння вихідного та цільового текстів:

Engl. *to click the tongue* (*He even clicked the tongue*)/

Ukr. *Присвиснути* (*Він навіть присвиснув*), що спостерігаємо в контексті ситуації подиву і захоплення чоловіка жінкою, де побачене примусило його ж присвиснути від емоцій, що в англійській і українській знаходить різне вербальне втілення, неоднозначне за первинною семантикою, де застосовані дієслова означають видання несхожих звуків і “*click*” стає “*свиснути*” у мові перекладу, що має асоціативну семантику, але не є повним еквівалентом відповідно до суті номінованого звуку, адже автори перекладу відтворили план змісту фразою, більш звичною для вуха україномовної людини).

Аналогічну категорію міжмовних корелятивів ілюструють наступні:

Engl. *to play one's fiddle* (*She could easily make everyone play her fiddle*) /

Ukr. *примусити плясати під чіюсь мелодію* (*Вона всіх була здатна примусити плясати під її мелодію*).

Ці відповідники зустрічаються в контексті ситуації, де героїня характеризує іншу як здатну змусити будь-кого виконувати все, що потрібно саме їй, для чого в англійському оригіналі застосовується метафора “гри на скрипці”, яка, нібито, належить власниці такої здатності, на якій “гратиме” той, хто виконуватиме її забаганки, в той час як в українській застосовано більш звичну метафору танцю, “пляски під музику”, (де зберігається метонімічна міжмовна кореляція оригіналу “*fiddle*” – ‘*скрипка*’ замінюється на “*мелодію*” – в тексті перекладу українською). Хоча, тут треба зауважити, що більш звичним і зрозумілим еквівалентом в заданій ситуації був би фразовий корелятив “плясати під чіюсь дудку”, що бу в би більш розповсюдженим і ендемічним для україномовної культури.

Також це положення ілюструє пара відповідників:

Engl. *to shuffle in front of smb* та

Укр. *лестити комусь*, які застосовані в ситуації опису дій чоловіка, що спілкувався в подібному улесливому тоні з людьми вище за рангом в суспільстві для отримання більш вишідних умов існування, де “*shuffle*” буквально позначає «шаркати ногами», що походить від алюзії на традицію розкланюватись і тому перекладається українською “*лестити*”, що майже втрачає конотативний елемент значення).

Заміну на лексеми більш узагальненого значення, що супроводжується генералізацією, спостерігаємо у наступних корелятах до англомовних метафоричних засобів:

Engl. *every baron has a bastard* /

Укр. *кожен не без гріха*.

Ці метафоричні відповідники залучаються для характеристики чоловіка, з яким познайомилась Дафна на першому балу, якого обговорювали з позиції його недоліків, які мають бути, де обидва компоненти – *baron* ‘representative of aristocracy’ в англійській мові замінене на узагальнене “*кожен*” в українській, а *bastard* ‘illegal son’ – опускається взагалі, підмінюючись на “*гріх*”, де в міжмовному співвіднесенні відбувається кореляція з принципом причинно-наслідкових зв’язків (де імплікується асоціативна зв’язка “незаконнонароджений син” – “*гріх*”).

Схожа тенденція спостерігається і в наступних словосполученнях:

Engl. *the ton is abuzz with a most sordid tale* /

Укр. *всі обговорюють цю брудну історію*, де в українській відбулась заміна на лексеми з генералізованим нейтральним значенням в контексті, де він втрачає експресивність, що прагнув підкреслити автор англомовної версії, описуючи реакцію суспільства, що зібралось для проведення сезону і мало набагато більше приводів для пліток і обговорень, на поведінку чоловіка, що кваліфікується як небажана і некоректна.

Також такий самий рівень еквівалентності притаманних і наступній парі відповідників,

Engl. *to eat but not one bite of tea* /

Укр. *нічого не їсти*, де англомовний еквівалент “*not a bite of tea*” генералізовано відтворюється лексемою “*нічого*” в українській.

Випадки метафоричних виразів, де переклад відбувається паралельно із перетворенням граматичної структури, не є частотними і можуть бути проілюстровані наступними прикладами:

Engl. *the apple shouldn't fall very far* / Укр. *яблуко від яблуні не далеко котиться*, де “*shouldn't fall*” та “*не котиться*” не є ідентичними, хоча в цілому можуть вважатись адекватним перекладом, адже залучаються у ситуації опису дівчат і очікувань представників інших родин, що уявляли батьків дівчат, знаючи їх добре, які очікуючи схожі риси характеру у дочок або синів, для чого застосовано метафору “яблучного дерева і його плодів”, які нібито, очікувано не стоять осторонь одне від одного.

Ще один вид трансформації, що спостерігається в аналізованому корпусі метафоричних засобів, – *додавання і пропуск (опущення)*.

Ці типи трансформацій зазвичай трактуються як необхідні граматичні трансформації, спрямовані на усунення двозначності, компенсацію відсутніх граматичних форм і зумовлені типологічними особливостями мови перекладу.

Проте, як показали наші спостереження, недостатність контексту або потреба компенсації нестачі граматичних форм – не єдині випадки пропуску чи додавання як виду трансформації образних виразів у процесі перекладу.

Є приклади пропуску цілих метафоричних компонентів при загальному перенесенні значення, яке може бути відновлено контекстом за відсутності слів, що частково позначають переносне значення. Такий тип пропуску має місце в наступній парі відповідностей фразеологізмів :

Engl. *to emerge, phoenix-like, from the ashes* – Укр. *відродитись з попелу* що обома мовами означає «пережити вирішальний трагічний або надзвичайно важкий період життя і зуміти його подолати», де як у вихідній, так і в перекладній мові зберігається метафора, позначена лексичною одиницею «попіл», а образ птахи фенікс, пов'язаний з легендою про його здатність спалювати й відновлюватися з попелу, в українській мові частково втрачено,

пропущено, однак загальне переносне значення можна відновити завдяки прецедентному знанню універсальних метафор.

В деяких випадках метафоричні компоненти висловлювань попросту опускаються, замість яких пропонується одиниця із узагальненою семантикою, наприклад:

Engl. *to be a rare jewel* – Ukr. *бути рідкістю*, де компонент “*rare jewel*” передається більш генералізованим словом “*рідкість*” в українській, де воно стоїть замість компоненту *jewel*, яке було опущене, а в англійській в контексті похвали дівчини внаслідок її приналежності до однієї з найкращої за походженням родин актуалізується крізь призму образу “дорогоцінного каменя”.

Опущення із повною втратою метафоричного компоненту є очевидним у наступній парі корелятивів :

Engl. *to believe oneself, the sun and the moon* – Ukr. *не довіряти нікому*, де застосовується антонімічний вид перекладу компоненту “*to believe oneself*”/“*не довіряти нікому*”), які застосовуються для характеристики дівчини в контексті виключності ситуації прийняття на віру певних даних. На вербальному рівні негативна конструкція в українській заміщає і компенсує частково втрату компонента “*the sun and the moon*”, що підкреслює факт виключення всього решти.

Але домінуюча тенденція свідчить про поширеність *трансформації* як виду перекладу, спрямованого на пояснення, опис значення метафоричної одиниці.

Здебільшого це відбувається за допомогою перифразування – опису значення фразової одиниці за допомогою більш розширеного опису, що зазвичай супроводжується втратою образності, виразності та стилістичної цінності, або шляхом спрощення фразеології та передачі її більш нейтральним способом.

Трансформація як техніка перекладу спостерігається у способі передачі англійських образних фраз, які метафорично описують людську природу та поведінку, а деякі з них можна віднести до прислів'їв, напр.

Engl. *One cannot judge a book by its cover* – Ukr. *не суди поверхово*,

Engl. *It is not the coat that makes a gentleman* – Ukr. *головне – не зовнішність*,

Engl. *darker turns in these woods* – Ukr. *все набагато страшніше*.

Очевідною є втрата образного компоненту в таких випадках, так само як і в наступних:

Engl. *entire life reduced to a single moment* – Ukr. *це був вирішальний момент*,

Engl. *to foist smb on the marriage market* – Ukr. *знайомити заради одруження*, або факт перифразу десприптивним методом:

Engl. *the game of pretend* – Ukr. *лицемірство*, що супроводжується втратою або нівелюванням образного компоненту метафоричного засобу, що стає більш експланаторним.

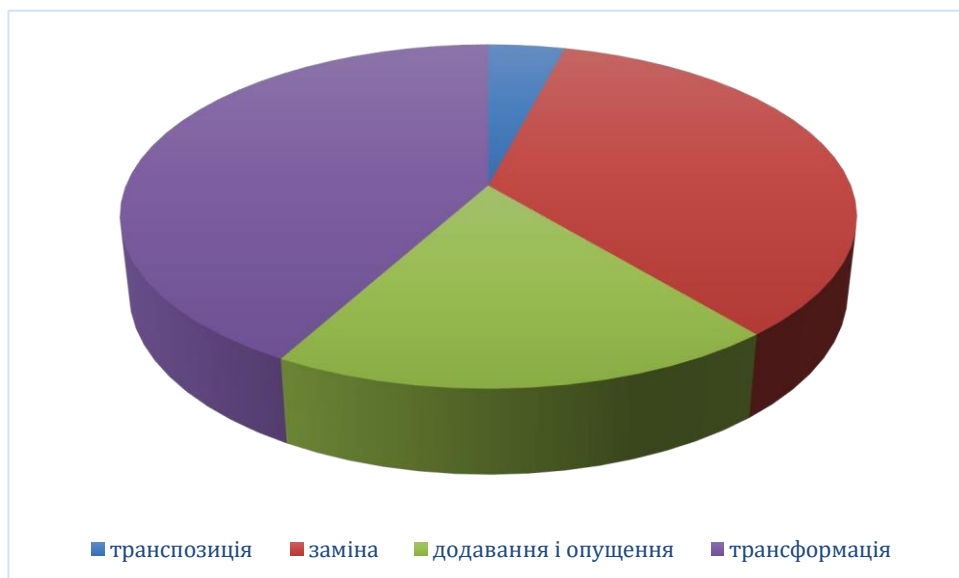

Рис. 3.3 Співвідношення типів перекладацьких трансформацій при перекладі метафоричних засобів з англійської на українську

Тенденції, притаманні процесу відтворення метафоричних засобів при перекладі кіно-тексту серіалу «Бріджертони» можуть бути узагальнені за допомогою діаграми (Рис 3.3), що відображає специфіку домінування деяких з них, що викликано неспівпадінням обсягу метафоричного значення одних і тих самих явищ у порівнюваних мовах.

Висновки до розділу 3

Підсумовуючи, можна сказати, що випадки абсолютної еквівалентності є дуже рідкісними, а переважна більшість метафоричних висловів перекладається шляхом трансформацій і модифікацій як такі, що не мають прямих відповідників і ускладнені різною типологічною приналежністю англійської та української мов, що спричиняє необхідність граматичних і лексичних змін. Тим не менш, різні варіанти тлумачення аналізованих метафоричних висловів не спричинили концептуальних конфліктів між значеннями фрази або метафоричного засобу, їх компонентів і контекстом.

Техніки та стратегії, запропоновані у разі відсутності єдиного еквівалента або метафоричних одиниць, запропонованих автором сценарію серіалу «Бріджертон», включають відтворення за допомогою фразеологічних аналогів, або за допомогою пояснювального перекладу, перефразування, антонімів чи синонімів – засобів, які можна розглядати як цілком успішні варіанти відтворення, не сперечаючись про втрату образних компонентів контексту.

Випадків неадекватного перекладу за дослівним принципом без прив'язки до контексту не було виявлено, навпаки, прагматичні цілі реалізовувалися навіть за відсутності відповідників метафоричних засобів в тексті перекладу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проблема збереження проявів образності художніх текстів, а також кінодискурсу і тексту сценаріїв, розглядається в роботі у зв'язку з вивченням процесу відтворення метафоричних засобів при перекладі їх з англійської мови на українську.

Метафора має дуже великий спектр функцій в мовних і мовленнєвих утвореннях, відіграючи експланаторну, номінативну, семантико-когнітивну, емоційно-експресивну, оцінно-аксіологічну і прагматичну ролі, а також представлена значною кількістю видів, що додатково акцентує надзвичайну складність цього явища. Параметри і критерії класифікації метафори обумовлюються специфікою плану форми і змісту, а також контекстуального середовища і функціональної специфіки.

Зважаючи на складність метафори як явища, особливі труднощі у взаємодії з метафорою представляє її вивчення в перекладознавчому аспекті, що передбачає її «перенесення» з однієї мови до іншої вимагає від перекладача відтворення її в усіх можливих складових, охоплюючи оцінну, змістову і естетичну.

Залежно від типу метафори розрізняються стратегії і тактики її відтворення в перекладі.

В цій роботі основна увага сконцентрована на дослідженні способів відтворення метафори в кінодискурсі на прикладі серіалу “Bridgerton” з англійської на українську

Розроблена в роботі методика дослідження передбачала слідування чіткому алгоритму дослідження способів відтворення метафори в кінодискурсі на прикладі серіалу “Bridgerton”, логіка якої складається з п'яти етапів: добір матеріалу, вибір фрагментів текстів із одиницями для аналізу, складання паралельного корпусу дібраних одиниць, інтерпретація їхньої семантики на тлі особливостей культурного фону і кореляція варіантів перекладу із особливим акцентом на техніках перекладацьких трансформацій.

В роботі систематизовано варіанти стратегій і технік перекладацьких трансформацій, оскільки метафора представляє складність для перекладача в плані пошуку способів адекватного відтворення її в перекладі. Разом із цим, зазначимо, що доминиуюча кількість перекладознавців погоджуються із логікою поділу перекладацьких трансформацій на лексичні, граматичні та стилістичні, які, до того ж, часто комбінуються одна з одною, набуваючі характеру комплексних трансформацій, що поєднують декілька, часто навіть з різних категорій.

Процес, націлений на досягнення повної еквівалентності, зазвичай значно ускладнюється, насамперед, розбіжностями між мовою оригіналу і мовою перекладу, що проявляється в особливостях граматичних системах мов, їхніх нормативних та функціональних властивостях.

Вивчення характеру перекладацьких трансформацій, а також їхньої інтенсивності дозволило виявити наряду із наведенням повного еквіваленту метафор англійської мови українською та втратою метафоричного засобу, найбільш частотним варіантом є трансформації в перекладі.

Випадки абсолютної еквівалентності є дуже рідкісними, а переважна більшість метафоричних висловів перекладається шляхом трансформацій і модифікацій як такі, що не мають прямих відповідників і ускладнені різною типологічною приналежністю англійської та української мов, що спричиняє необхідність граматичних і лексичних змін. Найчастотнішою трансформацією в перекладі виявилась заміна.

Разом із тим, запропоновані варіанти тлумачення аналізованих метафоричних висловів не спричинили концептуальних конфліктів між значеннями фрази або метафоричного засобу, їх компонентів і контекстом.

Техніки та стратегії, запропоновані у разі відсутності єдиного еквівалента або метафоричних одиниць, запропонованих автором сценарію серіалу «Бріджертон», включають відтворення за допомогою фразеологічних аналогів, або за допомогою пояснювального перекладу, перефразування, антонімів чи синонімів – засобів, які можна розглядати як цілком успішні

варіанти відтворення, не сперечаючись про втрату образних компонентів контексту.

В ході дослідження випадків неадекватного перекладу за дослівним принципом без прив'язки до контексту не було виявлено, навпаки, прагматичні цілі реалізовувалися навіть за відсутності відповідників метафоричних засобів в тексті перекладу.

Перспективами дослідження може бути дослідження перекладацьких трансформацій при перекладі метафори в когнітивній парадигмі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко Т. П. Когнітивні чинники, що визначають вибір стратегії перекладу. *Філологічні трактати Сумського державного університету*. 2012. Т. 4, № 3. С. 5–13.
2. Бурда-Лассен О.В. Переклад як процес декодування ментальної ідентичності нації (на матеріалі українських і німецьких етнолексем міфологічного походження) : автореф дис... канд. філол. наук: 10.02.16 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2005. 18 с.
3. Бухольц Н. А. Відтворення ідіолекту персонажів анімаційних фільмів у перекладі : автореф. дис.. канд. філол. наук: 10.02.16. Херсон, 2016 . 19 с.
4. Демецька В.В. Теорія адаптації в перекладі : дис. ... д-ра наук: 10.02.16. 2008. 579с.
5. Дзера О. Жанри художнього перекладу. *Записки перекладацької майстерні*. Львів: Центр гуманітарних досліджень ЛНУ ім. І. Франка, 2002. Т. 1. С. 18-37.
6. Засекін, С. В. Універсальні стратегії перекладу художнього тексту: досвід емпіричного психолінгвістичного дослідження. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия "Филология. Социальные коммуникации"*. 2011. Т. 24 (63), № 4, ч. 2. С. 254-260.
7. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) . Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216с.
8. Кам'янець А.Б. Інтертекстуальна іронія і переклад: монографія / Анжела Богданівна Кам'янець, Тетяна Євгенівна Некряч. К.: Видавець Карпенко В.М., 2010. 176 с.
9. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Частина 1. Граматичні труднощі. Вінниця: Нова книга, 2001. 317 с.

10. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову : навч. посібник. Вінниця : Нова книга, 2003. 608 с.
11. Коваленко К. Стильова домінанта як літературознавча проблема. *Філологічні науки*. 2010. Вип. 1. С. 94-99.
12. Кононенко В. Смысл у семантичній структурі тексту: концепти. *Науковий вісник Чернівецького університету: Слов'янська філологія*. 2007. 321/322, С.255–260.
13. Корунець І. Порівняльна типологія англійської та української мов. Вінниця: Нова книга, 2003. 464 с.
14. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Вінниця. «Нова Книга», 2000. 448 с.
15. Кочур Г. Література та переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю / [упоряд.: А. Кочур, М. Кочур; передм. І. Дзюби, Р. Зорівчак]. К.: Смолоскип, 2008. 216 с.
16. Матківська Н. А. Вибір моделі перекладу при відтворенні ідіолекту. *Наук. записки Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Сер. Філол. 2014. Вип. 45. С. 281-283.
17. Мельник А. Функції сучасної американської анімації як основа вибору перекладацьких стратегій. *Studia linguistica*. 2012. Вип. 6(2). С. 175-178.
18. Моисеева С. А. О когнитивной природе метафоры во фразеологическом пространстве: на материале французского языка // *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер. Романо-германська філологія*. – Харків, 2009. – №866. – С. 6–14.
19. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську : навч. посібник. Вінниця, 2011. 136 с.
20. Недбайло К. М. Транспозиції частин мови в перекладі з англійської мови на українську (на матеріалі художніх текстів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2008. 20 с.
21. Подміногін В.О. Переклад: тенденція та традиція. *О простом и сложном профессионально*. 2011. С. 176 – 183.

22. Ребрій О.В. Системний підхід до вироблення стратегії перекладу. *Вісник ХНУ. Серія «Перекладознавство»*. 2009. № 848. С 215-220.
23. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология : монография / Е. А. Селиванова - К. : Изд. укр. фитосоциологического центра, 2000. - 248 с.
24. Селіванова О. С. Основи теорії мовної комунікації / О. С. Селіванова. – Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю. А., 2011. – 350 с.
25. Сепир Э. Язык, раса и культура [Электрон. ресурс] / Э. Сепир // Язык. Введение в изучение речи: избранные труды по языкознанию и культурологии. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/sepир/10.php. 12. Штерн І. Б.
26. Статкевич Л. П., Корж-Ікаєва Т. Г. Особливості перекладу дієприкметника і герундія в українській та англійській мовах. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. № 14. 2020. С. 167-172.
27. Чередниченко О.І. Дві тенденції в українському художньому перекладі. *Про мову і переклад*. К.: Либідь, 2007. С.150–161.
28. Alfer, A. 'Translaboration'. Translation as Collaboration [J]. Special issue of Translation and Translanguaging in Multilingual Contexts 3 (3). NY, 2017.
29. Alves, F. & A. L. Jakobsen. The Routledge Handbook of Translation & Cognition [C]. Abingdon: Routledge, 2020.
30. Evans V. The Glossary of Cognitive Linguistics. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2017. 312 p.
31. Gibbs R. W., Colston H.L. Interpreting Figurative Meaning. Cambridge: CUP, 2012. 390 p.
32. Ibarretxe-Antuñano I. MIND-AS-BODY as a cross-linguistic conceptual metaphor. *Miscelánea. A Journal of English and American Studies*. 2002. No 25. P. 93–119.
33. Jun, W. Translator’s Subjectivity in Eco-Translatology. *Journal of Critical Studies in Language and Literature*, 1(3). 2020. P. 14-19

34. Khushbakova N. Literary translation as a branch of translatology. *Academic research in educational sciences*. 2021. №4. P.112-126.
35. Kovecses Z. *On Metaphor in comparative perspective*. NY, Berlin, 2019. 312 p.
36. Kovecses Z. *On Metaphor*. NY, 2017. 418 p
37. Kövecses Z. *Language, Mind and Culture: A Practical Introduction*. Oxford: OUP, 2006. 416 p.
38. Kövecses Z. *Metaphor and emotion: Language, Culture and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 244 p.
39. Kövecses Z. *Metaphor in culture: Universality and variation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 336 p.
40. Kövecses Z. *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2002. 376 p.
41. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago, 2017.
42. Muñoz Martín R.. Looking toward the future of Cognitive Translation Studie / J. W. Schwieter & A. Ferreira (eds.). *The Handbook of Translation and Cognition [C]*. Hoboken, NJ: Wiley Blackwell, 2019. P. 555–571.
43. Paquin R. Translator, Adapter, Screenwriter. Translating for the audiovisual [Electronic resource]. *Translation Journal*. 1998. Vol. 2.N 3. Available from : <http://accurapid.com>
44. Polumbo G. Key terms in Translation Studies / G. Polumbo. – *Continium*, 2009. – P. 12
45. Risku, H. & R. Rogl. 2020. Translation and situated, embodied, distributed, embedded and extended cognition [A]. In F. Alves & A.L. Jakobsen (eds.), *The Routledge Handbook of Translation and Cognition [C]*.. Abingdon: Routledge, 2020. P. 478–499.
46. Steen G. Identifying Metaphor in Language: A Cognitive Approach. *Style*. 2002. 36 (3). P. 386–407.

47. Steen G. J. From Linguistic to Conceptual Metaphors in Five Steps. *Metaphor in cognitive linguistics* / R. Gibbs, G. J. Steen. Amsterdam: John Benjamins, 1999. P. 57–77.
48. Venuti L. *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference* / Lawrence Venuti. – London and New York: Routledge, 1998. – 210 p.
49. Venuti L. *The Translator's Invisibility* / Lawrence Venuti. – [2nd ed.]. – London and New York : Routledge, 2008. – 319 p.
50. Whyatt B. We are all translators: Investigating the human ability to translate from a developmental perspective / Antonini, L. Cirillo, L. Rossato & Torresi (eds.), *Non-professional Interpreting and Translation [C]*. Amsterdam: John Benjamins, 2019. P. 45–64.
51. Yu N. Body and emotion: Body parts in Chinese expression of emotion. *Pragmatics and Cognition*. 2002. No. 10 (1/2). P. 341–367.
52. Yu N. Figurative uses of Finger and Palm in Chinese and English. *Metaphor and Symbol*. 2000. No. 15 (3). P. 159–175.
53. Yu N. Metaphor from Body and Culture. *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought* / ed. by R. W. Gibbs, Jr. New York: CUP, 2008. P. 247–262.
54. Yu N. Synesthetic Metaphor: A Cognitive Perspective. *JLS* 32. 2003. P. 19–34.